

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

SZERKESZTI

MAGYARY ZOLTÁN

Szervezetellenesség a közigazgatásban

MAGYARY ZOLTÁN

A kormányok háborús szervezete Németországban és Angliában

GÖBEL JÓZSEF

A kínai közigazgatási vizsgarendszer

VECSEKLŐY JÓZSEF

Könyvszemle

J. Weidemann: *Führertum in der Verwaltung* (Benárd Aurél)

Tudomány és élet

Az új horvát állam szervezete (Karay Kálmán) — A horvátországi német iskolatörvény

Melléklet

A külföldi jogfejlődés forrásanyaga: Törvényrendeletek az új horvát állam szervezéséről.

K I A D J A A

MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET

B U D A P E S T

1 9 4 2

Egyes szám ára 1.— P

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

MEGJELENIK ÉVENKÉNT TIZSZER.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET, BUDAPEST, IV., PÁZMÁNY PÉTER-TÉR 1.

I. EMELET, 116. SZ. — TELEFON: 184—623.

TARTALOM

	Oldal
Szervezetellenesség a közigazgatásban	MAGYARY ZOLTÁN 1
A kormányok háborús szervezete Németországban és Angliában	GÖBEL JÓZSEF 7
A kínai közigazgatási vizsgarendszer	VECSEKLŐY JÓZSEF 15
Könyvszemle	26
Dr. Johannes Weidemann: Führertum in der Verwaltung (<i>Benárd Aurél</i>)	
Tudomány és élet	27
Az új horvát állam szervezete (<i>Karaj Kálmán</i>) — A horvátországi német iskolatörvény	
Melléklet	
A külföldi jogfejlődés forrásanyaga: Törvényrendelet a Független Horvát Állam államkormányáról. — Törvényrendelet a nagy zsupán-ságokról. — Törvényrendelet a törvényes rendeletek és egyéb jogszabályok, valamint a hatósági intézkedések elnevezéséről.	

E szám munkatársai:

Magyary Zoltán dr. egyetemi tanár, a Magyar Közigazgatástudományi Intézet igazgatója. — *Göbel József dr.* szfőv. üzemi titkár. — *Vecseklőy József dr.* belügyminisztériumba rendelt szfőv. tanácsigyző. — *Benárd Aurél dr.* kincstári jogügyi igazgatósági s. fogalmazó. — *Karaj Kálmán dr.* a belügyminisztériumban működő Közigazgatás-racionalizálási Bizottság tagja, városi főjegyző (Vác).

A Közigazgatástudomány évi előfizetési ára 40 pengő. Jogi személyek, könyvtárak, intézetek részére évi 24 pengő. Az előfizetési ár félévi részletekben is fizethető. Póstatakarékpenztári csekk számla száma: 36.111.

FELELŐS KIADÓ: MAGYARY ZOLTÁN.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

A nyomdáért felelős: Mészáros József.

SZERVEZETELLENESSÉG A KÖZIGAZGATÁSBAN.

I. A közhivatalnokok fegyelmi vétsége. Minden közhivatalnok a közigazgatás szervezetéhez tartozó valamely szervezeti egység tagja. A szervezeti egység főnökből és a szükséges számú alárendeltből áll. A hivatalnokok tervszerű munkamegosztás szerint kijelölt helyet töltenek be. Ezért szokás őket a közigazgatás szervének is nevezni. A szervezet munkateljesítménye attól függ, hogy tagjai hogyan végzik feladatukat? A közhivatalnok azért, hogy kérte és vállalta a közszolgálatba való felvételét, különös engedelmességi kötelezettségnek vetette magát önként alá és azt még esküvel is megerősítette. Ez az alapja annak, hogy a főnökei, a közvetlen főnöktől fel a legmagasabb főnökig, tőle állandóan a közszolgálatnak megfelelő magatartást, a szervezet munkamegosztásába való beilleszkedést, szervezeti egységének munkaiütemével való lépéstartást s amikor a közszolgálat érdeke kívánja, a tőle telhető legnagyobb teljesítményt, esetleg élete kockázatát is követelhetik, és hogy a közhivatalnok mindeerre kötele is.

A főnöki funkció tartalmának fontos része az arról való gondoskodás, hogy a szervezet a feladatnak megfelelő legyen és hogy minden tagja tisztában legyen azzal, mi a kötelessége. Az irányítás történhetik részben általános parancsok (jogszabályok, szabályzatok), részben konkrét szolgálati parancsok, részben közös eszme (benevelt hivatástudat, kari becsület stb.) által.

A főnöknek számos és sokféle eszköz áll rendelkezésére avégből, hogy alárendeltjeit engedelmességre szorítsa: a példa, a tanítás, a nevelés, a buzdítás, a jutalmazás, a hátrányban részesítés, az évenkénti minősítés és annak következményei: az előléptetés, vagy mellőzés, stb. Az a köztisztviselő, akinél a főnök ilyen pszichológiai eszközökkel nem tudja elérni, hogy szolgálati kötelességeinek mindenben pontosan megfelelően és főnökének a hivatala ellátására vonatkozó utasításait pontosan kövesse, szolgálati vétséget követ el, amely kényszerítő intézkedések, szankciók alkalmazását teszi indokolttá, amelyeket fegyelmi büntetéseknek nevezünk. Az alá- és fölrendeltség: a hierarchia fogalmához a főnök fegyelmi joga, illetve az alárendelt fegyelmi felelőssége mindig hozzátartozik. A szervezett munka eredménye e nélkül veszélybe kerülne, nem volna biztosítható. Ha az egyik munkatárs a maga részét nem végzi el, azt helyette másnak kell elvégeznie, ami a munkamegosztás megzavarását jelenti. Ezenfelül jogosult az aggály, hogy az a közhivatalnok, aki különböző főnöki pszichológiai ráhatás ellenére és számos kötelességtudó munkatárs közepette fegyelmi vétséget követ el, jól van-e kiválasztva a közszolgálatra, vagy nem fejlődött-e alkalmazása óta rossz

irányba és így feltehető-e, hogy egyénisége a közszolgálat minden helyzetében helyt fog állni, megérdemli-e azt a bizalmat, amely minden állandó együttműködésben nélkülözhetetlen, de amelynek fontosságát nagyon növeli, hogy a közszolgálat közérdekű állami ügyeket intéz.

A fegyelmi büntetések célja kettős: enyhébb esetekben javítás, annak az elérése, hogy a közhivatalnok megbízható és jól használható munkaerővé váljék (*poenae medicinales*), amely esetekben pedig erre nincs remény, vagy lehetőség, az eltávolítás a közszolgálatból, mert ilyen egyén a szervezet teljesítőképességére és a többi tagjaira káros (*Quod medicamenta non sanant, ferrum sanat*). A közszolgálat számára az eltávolítás lehetősége teszi a hivatásos, életfogytig (illetve 40 éven át) alkalmazott közszolgálati rendszert előnyössé, mert biztosítja az állandóság előnyeit a közhivatalnokok nagy többségénél, és a közszolgálati jogviszony felbontásának lehetőségét abban az aránylag kevés számú esetben, amikor a kiválasztás nem sikerült.

Tekintve a fegyelmi büntetések komoly jelentőségét, a közszolgálati jog azok alkalmazását nem hagyja egyedül a közvetlen főnök hatáskörében, hanem rendszerint a következő elvek szerint jár el:

1. a fegyelmi eljárás elrendelését: a közvetlen, vagy a magasabb főnökök hatáskörébe utalja;

2. a fegyelmi büntetések kiszabását, — az ítélezést, legalább is végső fokon, az elrendelőtől különböző szervre, lehetőleg független szakbíróságra bízva (pl. Németországban a legfelsőbb közigazgatási bíróságra);

3. a fegyelmi eljárást a bűnvádi eljáráséhoz hasonló alapelvek szerint részletesen szabályozza, kiterjeszkedve a vizsgálat, a vád, a védelem, a bizonyítás, a büntetések és a jogorvoslatok kérdéseire.

Az ilymódon szabályozott fegyelmi eljárási jog mind a közszolgálat érdekeit megvédi, mind pedig megadja a közhivatalnoknak a tárgyilagos elbírálás biztosítékait és így a gyengébb félnek is védett jogállást biztosít.

A fegyelmi eljárás, illetve büntetés alapja mindig valamely fegyelmi vétség, amelyet a közhivatalnok elkövetett. A vétség elkövetése azonban nem vonja maga után szükségszerűen a büntetést, mint pl. a büntetteknél. A fegyelmi vétség a főnököknek megadja ugyan a jogi lehetőséget a fegyelmi eljárás elrendelésére, az azonban, hogy elrendelik-e, szabad mérlegelésükre tartozik. Ez következik abból, hogy a közhivatalnok fegyelmi felelősségének elbírálásánál a vezérszempontra a szolgálati engedelmesség kikényszerítése és a javítás. Ha ez a cél a fegyelmi vétség elkövetése esetén büntetés nélkül is elérhető, a büntetésnek nem okvetlenül kell bekövetkeznie. Ezért a főnök a fegyelmi eljárás elrendelése előtt mérlegelni köteles nem csak az eset összes körülményeit, hanem a vétkes közhivatalnok egész egyéniségét és a fegyelmi eljárás elrendelésének vagy mellőzésének a többi hivatalnokokra várható hatását. A fegyelmi eljárást érdemes vagy szorgalmas hivatalnokoknál mellőzhetik, egy hanyagnál ugyanolyan helyzetben elrendelhetik, a többnél egyszerre jelentkező

hanyagság vagy vétség (pl. későn bejárás) esetén egynél vagy kétónél elrendelik, s ha ez a példa hat, a többi ellen mellőzhetik. Ilyenkor természetesen a személyek helyes kiválasztása, akik ellen az eljárást elrendelik, a főnöktől lélektani biztonságot kíván.

A közhivatalnok összeütközésbe kerülhet a büntetőtörvénykönyvvel is. Ez fegyelmi eljárásra is okul szolgálhat. A két eljárás és esetleg kettős büntetés egymást nem zárja ki, mert a büntető eljárás és a fegyelmi eljárás célja és szempontjai nem azonosak. A *ne bis in idem* elve tehát kizár ugyanazért a cselekedetért két fegyelmi büntetést, de nem zár ki egy fegyelmi és egy büntetőbírósi büntetést.

A fegyelmi büntetések tekintetében különös szigorúság jellemzi a katonai fegyelmi jogot. Ennek magyarázata a katonai szolgálat sajátossága, a katonai szolgálati parancs feltétlen teljesítésének követelménye, amely megengedi a testi büntetéseket (fogság, szigorított fogság, kikötés, stb.) és a közvetlen fellebbvalónak is megadja ilyen büntetések kiszabását. A kötelező katonai szolgálat kizárja a szolgálatból való eltávolítás lehetőségét, amit szintén a büntetések szigorításával ellensúlyoznak. Egyes fegyelmi vétségek a katonai büntető törvénykönyv súlyos büntető rendelkezései alá esnek.

A fegyelmi felelősségnek a szolgálattal való szoros összefüggéséből következik, hogy a közszolgálati jogviszony keletkezése előtti és megszűnése utáni időben elkövetett cselekmény, vagy tanúsított magatartás miatt nincs helye fegyelmi eljárásnak, mert ezekben az esetekben a szolgálat nincs érintve, annak javítása el nem érhető, ezért a fegyelmi eljárás alá vont közhivatalnok lemondásának elfogadása is az eljárás megszüntetését vonja maga után. Ha valaki kinevezése előtt olyan tettet követett el, amely miatt a közszolgálatba nem lett volna felvehető, de ezt eltitkolta, kiderülése után ellene nem fegyelmi eljárást kell indítani, hanem a kinevezését, mint érvénytelenit, hatálytalanítani.

Ha egy közhivatalnok más szolgálattadó szolgálatába lép, pl. törvényhatóságéból az államéba, az új szolgálatában a régi szolgálatában elkövetett fegyelmi vétségért eljárásnak ugyanebből az okból szintén nincs helye. (V. ö. 1929 : XXX. t. c. 76. §, és 45/1950. B. M. sz. r. 9. p.)

A nyugdíjas ellen tényleges szolgálata alatt, vagy után elkövetett fegyelmi vétség miatt fegyelmi eljárásnak csak akkor van értelme, ha a szolgálat javításán kívül, amiről már nem lehet szó, valamely mellékcél indokolja, pl. hivatali cím, rang vagy nyugellátás elvonása.¹ Az 1929 : XXX. t. c. szerint, ha nyugdíjas önkormányzati alkalmazott ellen enyhébb büntetés alkalmazása volna indokolt, mint a hivatalvesztés, a fegyelmi vétséget meg kell állapítani, a büntetés kiszabását azonban mellőzni kell. (90. §.)

A szolgálati viszonyokon kívül a közhivatalnokok, mint minden más állampolgár, a rendes bíróságok elé tartoznak.

¹ L. Otto Mayer, Deutsches Verwaltungsrecht. II. kötet. 2. kiad. 195. sk. 1.

A magyar közhivatalnokok elleni *fegyelmi eljárás* nincs egységesen szabályozva.

Az állami közigazgatási alkalmazottak, amennyiben rájuk vonatkozó külön fegyelmi szabályok nincsenek érvényben, ma is az 1874-ben alkotott Pénzügyi Szolgálati Szabályok IV. fejezetében foglalt fegyelmi szabályok alatt állnak. Ezek a fegyelmi eljárást nem kellő részletességgel szabályozzák és rendelkezéseik nem mindenben felelnek meg a fegyelmi büntetőjog mai fejlettségének.

A külön fegyelmi szabályok közt legfontosabbak és a modern követelményeknek is a legmegfelelőbbek: 1. az önkormányzati (törvényhatósági (beleértve a székesfővárost) és községi) alkalmazottak fegyelmi eljárása (1929: XXX. t. c. 75—94. §.) és 2. a kir. ítélőbírák és a kir. ügyészség tagjainak fegyelmi eljárása (1871: VIII. és 1936: III. t. c.)

Az állami hivatalnokok fegyelmi eljárásának modern szabályozása mind a közszoigazgatásnak, mind közhivatalnokoknak fontos érdeke. Ma az a helyzet, hogy az a fegyelmi jog, amelyet az állam az önkormányzati alkalmazottakra megállapított, előnyösebb, mint az, amelyet saját alkalmazottaira érvényben tart.

II. A rendőri kihágás. Láttuk, hogy a fegyelmi jog alapja a közhivatalnokoknál a vállalt különös engedelmisségi kötelezettség, s célja az engedelmisség kikényszerítése, éppúgy, mint a közintézeteknél, pl. az egyetemen, az iskolában, a kórházban stb. az intézet fegyelmi szabályainak betartása is azért kötelező, mert az egyén azáltal, hogy beiratkozik, vagy a kórházba magát felvéteti, annak szabályai iránt különös engedelmisségre kötelezi magát.

Az állam is szervezet. A szervezethez által különbözik a néptől, a társadalomtól. Az állam azon a területen, amelyre a hatalma kiterjed, az ott állandóan vagy ideiglenesen (külföldiek) tartózkodó emberek együttélését szervezi és szabályozza. Az államban élő nemzet nem ténylegesen egymás mellett élő emberek formátlan tömege, amelyben a *bellum omnium contra omnes* az egymáshoz való viszonyuk szabályozója. Ellenkezőleg az állam a szervezethez igen magas fokát mutatja és az összes emberekről születésüktől halálukig, vagy megérkezésüktől eltávózásukig nemcsak sok mindent tud, hanem tőlük sok mindent el is vár. Az emberek az államban nem tehetnek bármit, nem viselkedhetnek szeszélyük szerint. Nemcsak más emberekkel, hanem egy olyan szervezettel is szemben állnak, amely tőlük mind saját magával, mind embertársaikkal szemben is olyan magatartást követel, amelyben bizonyos cselekedetek ki vannak zárva, legalább is tilosak, s mások elő vannak írva. Az emberek teljes szabadságáról tehát nincs szó, nemcsak azért, mert erkölcsi vagy büntetőjogi tilalmak szabnak korlátokat, hanem azért sem, mert a szervezett emberi együttélés ténye kötelez a másokra való tekintetre. Az embereket tehát az, hogy szervezett állami életet élnek, kötelezi arra, hogy azokat a

szabályokat betartsák, amelyeket az állam azért állít fel velük szemben, mert csak neki van módja azok megtartását is impériumával biztosítani. Az emberek az állammal szemben sem különös engedelmisségi kötelezettséget nem vállaltak, mint a közhivatalnokok, sem egyszerű engedelmisségi kötelezettséget nem vállaltak, mint Rousseau a Társadalmi szerződés-ben feltételezi, hanem engedelmisségre tényleg mégis kényszerülnek, mert nem szervei (*Organpersönlichkeit*), hanem tagjai (*Gliedpersönlichkeit*) annak a szervezetnek, amelyet államnak hívunk. Az állam az összes tagjaitól megkövetel olyan magatartást, amely a szervezet fennállását és működését lehetővé teszi. Ezt az állam jogi kötelezettségükké is teszi és ezért az állampolgárok általános engedelmisségi kötelezettségéről szokás beszélni, amin azt az engedelmisséget értjük, amely nem különösen vállalt kötelezettségen alapszik. Az államnak azt a működését, amellyel az embereknek (nem csak saját polgárainak) ezt a kötelezettségét érvényesíti, *rendészet*-nek nevezzük. Az államnak ezt a működését is a közigazgatás fejtí ki, az embereknek ezeket a kötelességeit ezért közigazgatási kötelességeknek, megszegésüket pedig *közigazgatásellenességnek* is hívják. A közigazgatásellenességet az állam tételes jogával kihágásnak minősíti és elkövetőire a megfelelő magatartás kikényszerítése végett büntetési szab.

A kérdéssel a magyar irodalomban *Angyal Pál* foglalkozott behatóan.¹ A bűncelekmények osztályozásából (büntető, vétség, kihágás) kiindulva azt vizsgálta, hogy lehet-e elvi szempontból külön tartani a büntetőjog által értékelt és büntetés alá vont jogellenesség körében a büntetőjogi és közigazgatásjogi jogellenességet? Továbbmenve úgy teszi fel a kérdést, van-e létalapja egy — a büntetőjogi jogellenességről rendelkező — ú. n. igazságügyi büntetőjoggal (*Justizstrafrecht*) szemben kiépítendő közigazgatási büntetőjognak (*Verwaltungsstrafrecht*)? Vizsgálatának eredménye az, hogy ez a szétválasztás indokolt. Megállapításai közt idevágók a következők: „A büntető igazságszolgáltatás terén beéri az állam, ha az emberek a hozzájuk intézett normákat megtartva, passzív viselkednek, ha megmaradnak az etikai minimum síkján, ha — mint Erik Wolf megjegyzi — nem lopnak ezüst kanalat, nem hamisítanak okiratot, nem esküsznek hamisan: — a közigazgatás körében az állami igényt ezzel a stabilizálódással nem elégítjük ki: itt meghatározott irányban tevékenyvé válás, az etikai minimum síkjáról a szociális maximum síkjára való felemelkedés, vagy legalább is e síknak megközelítése a kötelességünk: a közigazgatási igénynek nem tesz még eleget a gépkocsivezető, ha nem gázol el senkit — ezt csak az igazságügyi érdek kívánja; tőle a közigazgatás azt követeli, hogy megfelelő úton s megfelelő módon hajtsen és tehát — habár senkinek testi épségét nem sértette, de még csak nem is veszélyeztette (pl. nem tartózkodik senki abban az utcában, amelybe tilalom ellenére behajt), mégis büntetendő, mert köz-

¹ L. *Angyal Pál*. A közigazgatásellenesség büntetőjogi értékelése. A m. tud. akadémiai székfoglaló értekezés, 1951. 64 l.

igazgatási érdeket sértett.”² „A közigazgatási büntetőjogban a szándék főeleme: a kötelességellenesség tudata.”³ „A kihágás abban az esetben is büntetendő, ha az gondatlanságból követtetett el.”⁴ „A közigazgatás nagyobb elővigyázatot kíván, mint akár a magánjog, akár a közönséges büntetőjog.” „A közigazgatási büntetőjogban az ú. n. közre kiható figyelmenlések aránylag enyhe eseteiben is megokoltak mutatkozik a büntetés.”⁵ „Pozitív nem fér kétség ahhoz, hogy a kihágás büntetése nem valamely elkövetett jogellenesség megtorlásául alkalmazott érzéki rossz, nem *malum passionis propter malum actionis*, hanem hatályos figyelmeztetés a közigazgatás követelte magatartásra; nem represszív, hanem kizárólag preventív jellegű jogeszköz; nem lesujtani kíván a joggal ellentétbe került elkövetőre, hanem az a tendenciája, hogy a közigazgatásellenesség előidézőjét meghatározott magatartásra, rendre szoktassa.” „fegyelemre.”⁶ „A kihágás elkövetője nem közveszélyes, hanem csupán közszempontból figyelmetlen, hanyag, közigazgatási kötelességeire kellően reá nem eszmélő „gemeinläßlich” egyén.”⁷

Ezek a megállapítások mutatják, hogy az állam az embe-
rektől igen messzemenő, figyelmes magatartást kíván, amely fi-
gyelem tárgyát és fokát ő maga írja elő s az időről-időre változik,
a technika fejlődésével párhuzamosan bővül. Az emberek ezek
betartására és éppen az előírt fokban, nem azért kötelesek, mert
társadalomban, más emberek közt élnek, hanem azért, mert az
állam által megszervezett társadalomban élnek, mert tehát egy
szervezet tagjai. Nem a „rend” az irányadó, hanem az állam által
fenntartott szervezet szempontja.

III. A kihágás tehát, mint a fentiekből kitűnik, teljes pár-
darabja a közhivatalnokok fegyelmi vétségének és a kihágási büntet-
ető eljárás a fegyelmi eljárásnak. Mind a kettőnek az alapja az,
hogy az emberek és a közhivatalnokok, bár különböző minőségben,
az államnak, mint szervezetnek a tagjai, amiből rájuk nézve
szankcióval járó kötelezettségek származnak. Ezért indokolt a fe-
gyelmi vétséget és a kihágást közös néven *szervezetellenesség*nek
nevezni, ami egyrészt rámutat a két fogalom közti szoros ro-
konságra és másrészt szorosabban írja körül mindkettőre nézve
azt, amit Angyal Pál csak a kihágásra vonatkoztatva *közigazga-
tásellenesség*nek nevez.

MAGYARY ZOLTÁN.

² Angyal. i. m. 49. l.

³ Angyal i. m. 52. l.

⁴ U. o. 52. l.

⁵ U. o. 55. l.

⁶ U. o. 56., 57. l.

⁷ U. o. 57. l.

A KORMÁNYOK HÁBORUS SZERVEZETE NÉMETORSZÁGBAN ÉS ANGLIÁBAN.

Érdekes véletlen, hogy a német és az angol irodalomban csaknem egyidőben, 1941. év második felében jelent meg hivatott szakértők tollából egy-egy tanulmány, amelyek az állami erő kifejtésnek a most folyó világháborúban szükségessé vált fokozását és a kormányoknak e végből való átalakítását tárgyalják. A kormányok ismerete az államok működésének megítéléséhez nélkülözhetetlen. Ezért ezek a tanulmányok különös figyelmet érdemelnek.

I. A *németek* az 1914—18 évi első világháború lefolyását gondosan átvizsgálva, az 1918. évi veszteség alapját Németország háborús felkészültségének elégtelenségében jelölték meg. Olyan okban tehát, amelynek megismétlődése kellő szervezéssel kiküszöbölhető. Ennek tudatában az 1935 utáni Harmadik Birodalom minden szervező képességét a birodalom felkészültségének lehető teljes kiépítésére fordította.

Stuckart dr. belügyi államtitkár a prágai közigazgatási akadémia ünnepélyes megnyitása alkalmából, 1940. nov. 19-én „Vezetés és igazgatás a háborúban” címmel tartott előadásában¹ világos összefoglalást nyújtott a háború német megszerzéséről. Felsorokoztatta mindenekelőtt az 1914—18 évi veszített háború tanulságait. Elégtelen volt akkor Németország lélektani felkészültsége, mert hiányzott az egységes életszemlélet és ezáltal az egységes népipolitikai akarat. Hiányzott továbbá a nyersanyagokról és általában a gazdasági javakról való előrelátó gondoskodás. Ezek a hiányok tették lehetővé azt, hogy az ellenséges államok a birodalom ellenállóerejét a blokád és propaganda útján négy év alatt aláássák. Hiányzott végül, mint mindennek alapja, az egységes, határozott vezetés és a végrehajtás egysége.

A Harmadik Birodalom vezetői kezdettől fogva felismerték a háború lényegét: a *modern háború egy nép minden politikai, katonai és gazdasági erejének teljes mozgósítását követeli meg*. Nyolcvan millió német teljes mozgósítása pedig csak tervszerű szervezet keretében történhetik.

A Német Nemzetiszocialista Párt a politikai vezetés egységességében ismerte fel a nép egységes szervezetének alapját. Az egyetlen párt szervezete a Birodalom gerince. A párt Gau-ok, körzetek, helységek, sejtek és blokkok szerinti tagozata és a hozzátartozó külön egyesületek biztosítják, hogy a párt minden egyes német férfihez és nőhöz eljut, velük a legszorosabb érintkezésbe kerül. A német politikai vezetés így mindenkit közvetlenül befolyásolhat, másrészt pedig közvetlen tudomást is szerez a nép érzelmeiről.

A Harmadik Birodalom első ténykedései között volt a Birodalom egységes szervezeti felépítésének elrendelése (1934. I. 30.). Megszüntették Németországnak önálló tagállamokra való tagozását. Megvalósult ezzel a végrehajtás egysége, nem történhetik meg, hogy valamelyik országrész hiányosan, lassan

¹ *Dr. Wilhelm Stuckart: Führung und Verwaltung im Kriege*. Berlin, 1941. Spaeth u. Linde. Schriften des Reichsverbandes Deutscher Verwaltungs-Akademien.

hajtáná végre a rendelkezéseket. A nemzet felépítése zárt egységet mutat. A párt, a véderő és a közigazgatás minden hatalma egyetlen személyben, a *Führerben* összpontosul. A legfelsőbb, korlátlan parancsnokasága a *Führeré*, ő ezzel a jogával általában a birodalmi miniszterek útján él. A szakok szerinti birodalmi miniszterek utasításait követik a birodalmi helytartók, a tartományi kormányzatok és az összes közigazgatási hatóságok. Külön ki kell emelni, hogy bár a birodalom nagysága és a feladatok sokasága miatt nagyszámú legfőbb birodalmi hatóság szükséges, a középfokú igazgatás egységét a Gau-ok, Provinz-ok és Land-ok élén álló egyetlen politikai vezető, a birodalmi helytartó, ill. porosz Oberpräsident kezében összefutó hatáskör biztosítja. Nagyjelentőségű volt végül a szervezet egységességéhez az az 1939. VII. 15-én kiadott rendelet, amely szerint a Land-ok hatóságai egyúttal a Birodalom hatóságai is, tisztviselői közvetlen birodalmi tisztviselők.

Mindezek a már békében megtörtént átszervezések jó alapot és keretet nyújtottak a háborús vezetés szervezetéhez. A német háborús szervezet — nagyobb részleteiben — a következő:

A háború felfokozott iramában az egész államhatalom élén álló *Führert* lehetősen mentesíteni kell a kisebb napi teendőktől, hogy egész erejét a legnagyobb döntések számára tarthassa fenn. Ezért rögtön a lengyel háború küszöbén, 1939. VIII. 30-án megalkották a *honvédelmi minisztertanácsot* (Ministerrat für die Reichsverteidigung), mint a Birodalomnak a *Führer* után legmagasabb, közvetlenül ő alatta álló szervét. A tanács gondoskodik a honvédelem egységes irányításáról, sürgős esetekben törvényerejű rendeletek, általában azonban a közigazgatás rendes útján, a szakminisztereken keresztül. A tanács elnöke *Göring* birodalmi marsall, mint a négyéves terv főmegbízottja (Beauftragter für den Vierjahresplan), tagjai továbbá a közigazgatási és a gazdasági főmegbízott (Generalbevollmächtigter für die Verwaltung, GBV für die Wirtschaft), a *Führer* helyettese és a véderő főparancsnokságának főnöke (Chef des Oberkommandos der Wehrmacht, *Keitel*). A közigazgatás, a párt és a véderő kapcsolatát ez biztosítja. A honvédelmi minisztertanács ügyeit a birodalmi kancellária főnöke (Chef der Reichskanzlei, *Lammers*) intézi. Így a kormányzat által kiadott törvények és a honvédelmi minisztertanács rendeletei összhangban vannak.

A közigazgatási főmegbízott a birodalmi belügyminiszter (*Frick*). Helyettese a SS vezető és rendőrfőnök (*Himmler*). Alája tartoznak továbbá az igazságügy-miniszter, a nevelésügyi, a vallásügyi miniszterek és az országrendezési kormánybiztos (Reichsstelle für Raumordnung).

A négyéves terv megbízottja alá tartoztak már a békében is a gazdasági igazgatási ágak, így a birodalmi gazdasági minisztérium, közellátási minisztérium, birodalmi erdészet, árkormánybiztosság és a közlekedésügyi minisztérium. Ő most a hadigazdálkodás legfőbb hatósága. Alatta áll a gazdasági főmegbízott (*Funk*) is, aki a gazdasági minisztérium és a birodalmi bank ügyeit vezeti.

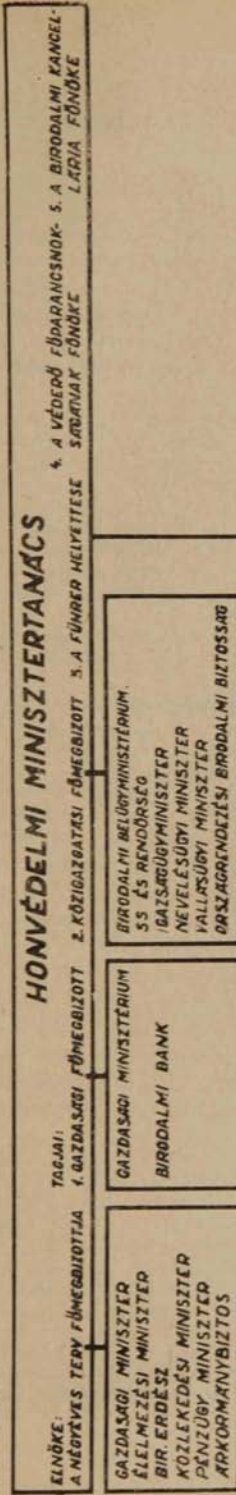
A négyéves terv megbízottja, a közigazgatási és gazdasági főmegbízottak és a véderő főparancsnokságának főnöke saját hatáskörükön belül a hadigazdálkodási ügyekben törvényerejű rendeletekkel intézkedhetnek. Ez a hadirendeletkibocsátási jog a honvédelmi minisztertanács munkáját könnyíti meg.

A hadigazdálkodási ügyekben való teljes egység kialakítására végül egy *Központi Tanács*-ba (Generalrat) foglalták össze a hadigazdálkodásban részes minisztériumok államtitkárait, a közigazgatási főmegbízott vezérkari főnökét, (Stabschef), valamint a *Führer* helyettesének és a véderő főparancsnokságának helyette-

A NÉMET HÁBORÚS IGAZGATÁS SZERVEZETE.

(1940. XI. HÓ)

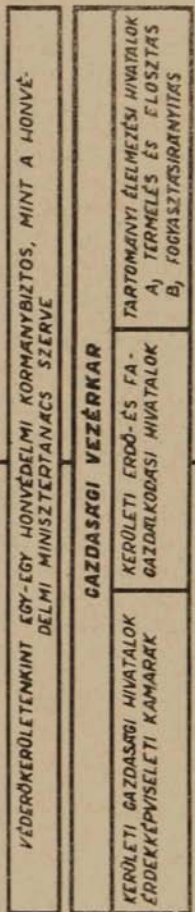
I. FELSŐ FOK

KÖZPONTI TANÁCS

TAGJAI: A HADIGAZDALKODÁSBAN RÉSZES MINISZTERIUMOK ÁLLAMTITKÁRAI, A KÖZIGAZGATÁSI FŐMEGBIZOTTSÁG VEZÉRKARI FÜHÉRER, A FÜHÉRER HELYETTESÉNEK ÉS A VÉDERŐ FŐPARANCSONOKNAK EGY-EGY HELYETTESE

II. KÖZÉP FOK

III. ALÓS FOK

GAZDASÁGI HIVATALOK
(A JÁRSÁGI VEZETŐ HIVATALA, ILL. A VARRÓSI FŐPOLGÁRMESTERI HIVATALOK RÉSZÉIKÉNT)

ÉLELMETI HIVATALOK
(A TARTOMÁNYI TANÁCSI HIVATALOK RÉSZÉIKÉNT)

seit. A tanács munkaközösségként működik, intézi a folyó ügyeket, ellenőrzi a jelentéseket, gondoskodik a szükséges rendelkezések kibocsátásáról.

A honvédelmi ügyek vezetésében megvalósul tehát az irányítás teljes egysége, de a vezető túlterhelése nélkül.

Hasonló módon kellett gondoskodni az *alsóbbfokú igazgatási szervek* tehermentesítéséről, ami annál inkább fontos, mert a feladatok nagy megnövekedése mellett egyúttal munkaerőcsökkenés is mutatkozik, a katonai szolgálatra való behívások következtében. 1939. IX. 1-én 67 évre emelték fel a szolgálati korhatárt, a 70 évüket be nem töltött nyugdíjasokat és a tiszteletbeli tisztviselőket újból behívták szolgálatra.

A honvédelemmel kapcsolatos ügyeket mindenkor a többi ügyek előtt kell elintézni. Ezeket a „többi” ügyeket a lehetőség szerint háttérbe szorítják. Stuckart megemlíti, hogy pl. névváltoztatást ma nem lehet kérni. A tehermentesítést szolgálja az ügyintézés decentralizálása is. Az ügyeket, amennyire csak lehetséges, az alsóbb hatóságok intézik, köztületek (pl. ipari, kereskedelmi, kézműves kamarák stb.) bevonásával. A határozatok után általában csak egyfokú a fellebbvitel. A közigazgatási bíraskodást a legfontosabb ügyekre korlátozták, egyébként helyette is a közigazgatási hatóságok döntenek. A középfokú pénzügyi igazgatást is egységesítették és lényegesen egyszerűsítették ugyanúgy az igazságszolgáltatást is.

A járási igazgatást Göring 1939. XII. 28-i rendelete rendezi. A politikai vezető felelős az emberek vezetéséért, a közigazgatási vezető (Landrat) pedig a közigazgatási ügyek összefogásáért és viteléért.

A véderő és a közigazgatás a legfőbb vezetésen kívül is — amely, mint láttuk, egységes — számos, a honvédelemre fontos ponton érintkezik. Az együttműködést annál is inkább biztosítani kell, mert a véderő kerületei (Wehrkreis) nem egyeznek a polgári közigazgatás területi beosztásával. A véderő és a közigazgatás együttműködésére külön szerv, a *honvédelmi kormánybiztos* (Reichsverteidigungskommissar) szolgál. A honvédelmi kormánybiztos a védőkerület parancsnokának polgári társa. A honvédelmi minisztertanács szerve. Összefogja és tervszerűen irányítja minden igazgatási ágat (a posta, vasút és bizonyos tekintetben a pénzügyi igazgatás kivételével) a honvédelemmel összefüggő ügyeit a véderő kerületen belül, vagyis a más közigazgatási beosztásoktól függetlenül. A véderőkerület polgári honvédelmének élein áll tehát, de hatásköre mégsem jelenti a közigazgatás átrendezését. A közigazgatás folyó ügyeit nem intézi — egyes külön megbízatásoktól eltekintve — közvetlenül, feladata csupán az együttműködés biztosítása, az irányítás, kiegyenlítés.

Honvédelmi kormánybiztos mindig a véderőkerület parancsnokság székhelyén szolgálatot teljesítő birodalmi helytartó, ill. a porosz Oberpräsident. Hivatalának személyzetét is legnagyobbrészt azok rendes beosztottjai adják. A hadigazdálkodás szervezetének előkészítettségét mutatja, hogy közvetlenül a lengyel hadjárat előtt, már 1939. VIII. 27-én a véderőkerület összes (nemcsak hadi-) gazdálkodási ügyének irányítását és kivitelezését a véderőkerület parancsnokság székhelyén lévő birodalmi helytartó, ill. Oberpräsident hivatalára bízták, sőt ennek egy részét külön *gazdasági vezérkarrá* (Führungsstab Wirtschaft) alakították át. Az ipari gazdálkodást véderőkerületenkint külön gazdasági hivatalok, az erdészeti ügyeket pedig erdő- és fagazdálkodási hivatalok irányítják. Külön, nem a véderőkerületek szerinti szervezet gondoskodik emellett az élelmezésről, tartományi és alsóbbfokú élelmezési hivatalokkal.

Mindezek a felsorolt hivatalok az általános közigazgatást ellátó hatóságok részeként működnek. A véderő saját szükségleteinek ellátását a fegyverkezési és hadianyagminiszter, ill. a fegyverkezési felügyelők útján biztosítja.²

II. Az *angolok* körülményei a németekétől gyökeresen eltértek. Az 1918. évi győzelem, az akkori háborús szervezet kipróbáltságának hite a biztonság érzetében ringatta az angolok nagy részét, köztük éppen a vezető kormányférfiakat is. A britek emiatt háborús felkészültségben összehasonlíthatatlanul elmaradtak az 1939. évi hadüzenet alkalmával a németek mögött.

Finer, a londoni School of Economics tanára egy amerikai folyóiratban ismertette a háború vezetésének brit szervezetét.³ Csak a kabinet és a parlament szerepét tárgyalja ugyan, de ezzel egyúttal a legfőbb irányítás és vezetés szervezetéről is beszámol.

A brit birodalom védelméről már 1904 óta külön bizottság gondoskodott (Committee of Imperial Defence). Tagjai egyes minisztériumok vezetői és más, a honvédelem szempontjából fontos állások betöltői voltak. Az 1914–18. évi világháború vezetése ennél többet kívánt. Akkor alakult meg Lloyd George *háborús kabinetje*. 1920-ban a *honvédelmi bizottság* feléledt, mint a honvédelmi szervezet alapja. Az egyes kérdések megoldására (pl. London védelme, hadianyagok tartálékolása stb.) *külön bizottságok* működtek, néha ötven, sőt száz is. Kiemelkedett közülük jelentőségben a *vezérkari főnökök bizottsága*, amelyben a tengeri, szárazföldi és légi haderők legfontosabb technikai kérdései kerültek megbeszélésre.

A honvédelmi bizottság elnöke 1924-ig a miniszterelnök kiküldöttje volt, 1924-ben maga *Baldwin* miniszterelnök vette át az elnökséget. Az együttműködés így kétségekívül tökéletes lett, valójában azonban a miniszterelnökök sohasem volt annyira ideje, hogy kellő erőt fordíthatott volna a bizottság vezetésére. Az állandóságot a bizottság működésében a titkár biztosította, hatásköre azonban csak javaslatételre terjedt ki, nem a parancsolásra, döntésre. Az irányítás és a döntés a kabineté, illetve a miniszterelnöké volt, ők pedig — nagymértékben a rossz tájékozottság folytán — nem fordítottak erre kellő gondot és időt. A szakértőkből álló tanácsadó bizottságokat felelős vezetőik így nem használták fel kellőképp. Hiányzott mindennekeftt annak előre elhatározása, hogy a jövő háborúját a brit birodalom ki ellen, hol és hogyan kívánja megvívni, haderejét miképpen kívánja felhasználni, hiányzott egyszóval az előre kidolgozott nagyszabású haditerv. *Finer* különösen a pacifista *Baldwint* és a „kozmosz tudatlanságú és vidékiesen romantikus” *Chamberlaint* hibáztatja.

1956. III. 19-én történt az első változás, a védelmi minisztérium (Ministry for the Coordination of Defence) szervezésével. Az új miniszter került a honvédelmi bizottság, valamint a kabinet védelmi bizottságának is elnöki székébe, ezzel az ő kezében futott össze a honvédelem szervezésének minden szála. A szervezéshez, a szervek együttműködésének biztosításához azonban még mindig hiányzott az egységes terv, általában a háborús szándék. Különösen hiányzott az anyagokról való tervszerű gondoskodás. Csaknem az utolsó percben, 1959. júliusában állítottak csak fel anyagellátási minisztériumot (Ministry of Supply). Így érte Angliát a háború kitörése 1939. szeptember 3-án.

1939. októberében már több új minisztériumot szerveztek a belbiztonság, élelmezés, gazdasági háború, hajózás, tájékoztatás ügyeinek ellátására: kibővült különösen a belügyi és munkásügyi minisztériumok hatásköre. *Chamberlain* miniszterelnök pedig követte a múlt háború példáját a *háborús kabinet* felállításával.

² A kormány és közigazgatás háborús szervezetét a tanulmány alapján a Magyar Közigazgatástudományi Intézetben készült mellékelt vázlat szemlélteti.
³ *Hermann Finer: The British Cabinet, the House of Commons and the War. Political Science Quarterly, New York, 1941. 321—360. old.*

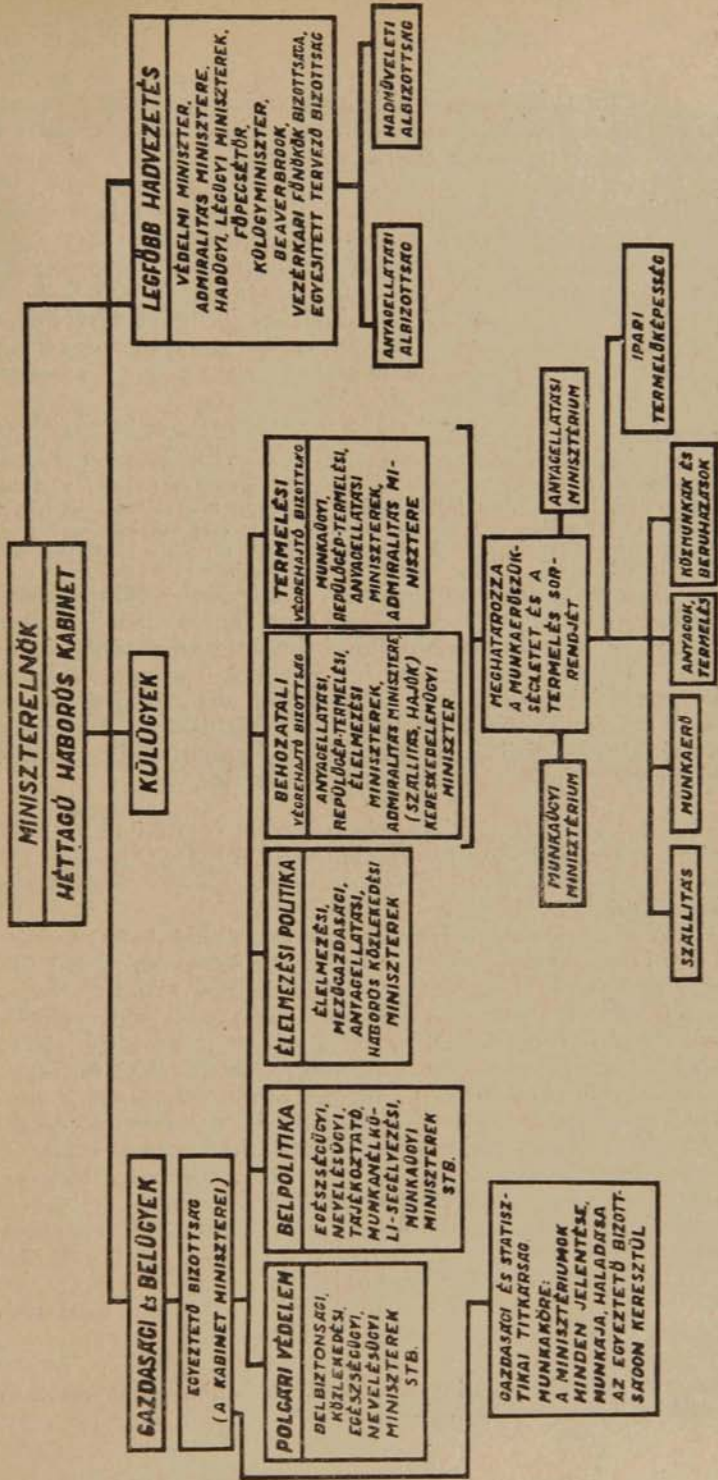
Lényeges különbséget jelentett azonban a kettő közt, hogy míg Lloyd George háborús kabinetje öt, minden reszortüggyől mentes tagból állott, Chamberlainé kilenc olyan tagból, akik emellett egy-egy tárca ügyeit is vezették. A kabinet alatt a *szakbizottságok* öt csoportja működött: a belügyi, polgári védelmi, a gazdaságpolitikai, az elsőbbségügyi (szállítások sorrendje stb.), valamint a hadművelési és hírszerző csoport. Még mindig hiányzott azonban a való helyzet súlyosságának felismerése, különösen a békeévek gazdasági politikájának megváltoztatása. Az arra hivatott személy, a miniszterelnök nem tudta a csoportok közötti együttműködést sem megoldani, amellet túlságosan ragaszkodott a régi, de kevésbé eredményes politikusok személyéhez. „Az angol alkotmány azzal az elvvel dolgozik, hogy a serkentésnek és alkotóerőnek a miniszterektől kell jönnie, a köztisztviselők pedig a szaktudást, javaslatot és a megoldási lehetőségekre való rámutatást nyújtják” írja Finer. Ezért, ha a miniszterekből hiányzik a tetterő, az egész közszolgálat megáll, bizonytalankodik és jegyzőkönyvekbe vész. Ez történt Angliában 1940 elejéig.

A közvélemény, a sajtó a háborús események hatása alatt hamar átlátta a veszélyt. Rá kellett jönniök, hogy a „Blitzkrieg” válasza nem a „Sitzkrieg”, hanem a még erélyesebb kezdeményezés, cselekvés. Anglia berendezése a vezetés megváltoztatására igen jól bevált erőtényezővel rendelkezik, ez a parlament alsóháza. A norvégiai események hatása alatt az alsóház Chamberlain helyébe Churchill kormányát állította 1940. V. 11-én. Megemlítendő, hogy Chamberlain még az utolsó pillanatban megvalósította végre a hadműveletek egységes irányítását azzal, hogy Churchillt a katonai együttműködés bizottságának élére állította, megbízva egyúttal a vezérkari főnökök már említett bizottságának irányításával és vezetésével is.

Churchill egészen más szellemet és tevékenységet hozott. A közigazgatástól „egyszerűsített eljárást, gyorsaságot és kevesebb tárgyalást” kívánt. Alatta a háborús kormányzat nagyjából három részre osztható fel: külpolitika, gazdasági és belső ügyek, honvédelem. Mindhárom részt az eleinte öt tagra csökkentett *háborús kabinet* fogta össze Churchill elnökletével, utóbbi egyúttal a hadműveletek és katonai együttműködés közvetlen irányítója is. A külügyminiszter közvetlenül a kabinethez tartozik, más miniszterek csak *bizottságokon* keresztül érintkeznek a kabinettel; mégpedig a három hadügyminiszter és a vezérkari főnökök bizottsága a honvédelmi bizottságon át (elnöke Churchill), az összes többi miniszterek pedig a következő öt bizottságon át: polgári védelem, belpolitika, élelmezési politika, gazdaságpolitika, termelés (utóbbi három albizottsággal). A felsorolt öt bizottság mellett külön egyeztető bizottság látja el az együttműködés biztosítását. (A még Chamberlain miniszterelnöksége alatt felállított külön gazdaságtudományi és kutató szerv először a gazdaságpolitikai, majd az egyeztető bizottság alá került.) Az együttműködést legfőképp az a *személyi kapcsolaton* alapuló módszer szolgálja, hogy a kabinet tagjai vezetik a legfontosabb bizottságokat.

NAGYBRITANNIA HÁBORÚS SZERVEZETE.

(1941. VII. HÓ)

A Churchill kormányzásának elején működő szervezet csakhamar több részében megváltozott. Chamberlain kivált a kabinetből is. Helyét a kiváló adminisztrátornak ismert Anderson foglalta el (ő szervezte meg Anglia polgári védelmét). A nagykövetség Washingtonba küldött Halifax külügyminiszter helyébe Eden került. Tagja maradt a kabinetnek a munkáspárti Attlee és Greenwood. Új tagokként kerültek be a pénzügyi, munkaügyi és a légügyi termelési miniszterek. Az immár nyolctagú háborús kabinet tehát felerészben reszort ügyeket is intéző tagokból áll. Még később a légügyi termelési miniszter (az energiájáról közismert Beaverbrook) anyagellátó miniszter lett, ezzel az anyagellátás is bevonult közvetlenül a kabinetbe.

A háborús szervezet változását az anyaggazdasági ügyek irányában való fejlődés jellemzi. A hadvezetési bizottság két albizottsággal bővült: az anyag- és a hadműveleti albizottságokkal. A gazdaságpolitikai bizottság behozatali végrehajtóbizottsággá változott, a termelési bizottság szintén végrehajtóbizottság lett. A két „végrehajtóbizottság” általában maga intézi ügyeit, (a legfontosabb a termelés és a véderő ember- és anyagszükségleténél a szükségleti sorrend megállapítása), csak a legnehezebben megoldható ügyek kerülnek az egyeztető bizottság, illetve még tovább, a kabinet elé.⁴

Az egész szervezet továbbra is állandóan változik. Az együttműködést legjobban a lehetően kevés vezető személyes érintkezése biztosítja. A legfontosabb állások betöltői ezért több bizottság tagjai. A háború iramában az így jelentkező munka terhét azonban kevesen bírják sokáig. A munkakörök decentralizálása esetén viszont az együttműködést külön kell biztosítani. Az összevonás és a széttagolás közötti egyensúly állandóan változik az érdekelt miniszterek és más vezetők személye szerint.

III. Németország háborús szervezete átgondolt és szilárd egység, amely a *lényeges funkciókon* épül fel. Angliáé sokkalta lazább, mert a funkciók helyett a *vezetők személyisége* a döntő a szervezet kijelölésében.

A német és a brit háborús szervezet különbsége azonban egyre inkább csökken. Egyrészt Anglia — sokszor az utolsó órákban, a saját kárán okulva — nagy erőfeszítéssel pótolja a háborús felkészültség szervezeti hiányait a szükséges tevékenységeket ellátó szervek felállításával. Másrészt a német szervezetben is történnek változások, így legutóbb a Führernek az az elhatározása, amellyel a szárazföldi haderő főparancsnokságát 1941. XII. 22-én a maga kezébe vette. Szervezési szempontból a legtanulságosabb, hogy mindkét szervezetnél alapvető kérdésként az *együttműködés biztosítása* jelentkezik. Ez úgy látszik a német és angol háborús méretek közötti szervezetek legnehezebb és legsebezhetőbb része, amely mutatja, hogy a mai rendkívüli méretekre növekedett szervezetek sikere azon fordul meg, hogy az egész összhangjának biztosítását meg tudják-e eredményesen oldani?

GÖBEL JÓZSEF.

⁴ A háborús kormány szervezetét a tanulmányhoz csatolt diagramm mellékelt másolata szemlélteti.

A KÍNAI KÖZIGAZGATÁSI VIZSGARENDSZER.

1. Bevezetés.

A kínai vizsgarendszer tanulmányozásánál nagy nehézségeket jelentett a források felkutatása.¹ Egyrészt rendkívül kevés európai nyelven írott, megbízható tanulmány foglalkozik ezzel a kérdéssel, másrészt pedig az alapvető forrásmunkák — amelyek nagyrészt még a múlt század derekán jelentek meg — felkutatása igen körülményes. Nagy segítségemre volt azonban a Harvard egyetem néhány kiváló szaktudású kínai diákja és az ő útmutatásuk alapján fogtam hozzá a kérdés tanulmányozásához. Később kínai tanulmányútam során is igyekeztem személyes érintkezés révén a kérdéstről tiszta képet kapni. Sajnos, Kínának Japán által megszállott részében jelenleg nehéz tanulmányokat folytatni. A kultúrtörténeti és építészeti szempontból is pótolhatatlan pekingi Vizsgacsarnoknak pedig — ahol a vizsgákra vonatkozó legtöbb eredeti okmányt őrizték — ottani tartózkodásom alkalmával már a romjait is alig láthattam. Annyi más műremekkel együtt ez az ősi épület is áldozatul esett az európai nagyhatalmakkal vívott harcoknak.

A kínai közzolgálati vizsgarendszer eredete visszanyúlik csaknem a kínai állam megalapításáig, s így négyezer éves múltjával kétségtelenül a történelem legősibb és sok tekintetben egyedülálló intézménye. Emellett az időszak mellett eltörpül minden más emberi intézmény, hiszen a római birodalom nagyon bőven számítva sem élt meg ezer évet, ugyanennyi idősek az európai államok, nem is beszélve az USA cca 170 évéről.

A történészek megállapítása szerint nem kis mértékben a vizsgarendszer és az abban rejlő rendkívüli konzerváló erő tette lehetővé, hogy a birodalom négyezer esztendő minden történelmi és természeti katasztrófáját túlélje. Ha közelebbről vizsgáljuk Kína történetét, látjuk, hogy itt egy egészen egyedülálló rendszer és társadalmi berendezkedés fejlődött ki a vizsgarendszer alapján: a tudás, az ész arisztokráciájának uralma. Olyan jelenség ez, amelyet megtalálhatunk esetleg más nemzetek történetében is, mint felesillanó, szerencsés korszakot, de semmi esetre sem, mint állandó rendszert. Kína azonban — legalább is amióta a Krisztus

¹ IRODALOM:

- Justus Doolittle*: Social Life of the Chinese (New-York, Harper and Brothers, 1865.).
Robert Morrison: A Dictionary of the Chinese Language, Part. I.
William A. P. Martin: Competitive Examination in China (North American Review, 1870.).
Dr. J. S. Han: Civil Service Examination System in China (China Quarterly 1958.).
G. E. Moule Rev.: Notes on the Provincial Examination of Chekiang. (Journal of the North Chinese Branch of the Royal Asiatic Society, 1870.).
Eduard Biot: Essai sur L'histoire de L'instruction Public en Chine (Paris, 1841.).

előtti 3. században a feudalizmushoz hasonló rendszert megszűntették és a Han dinasztia a Kr. e. 2. században rendszeresítette a tisztviselői állásoknak nyilvános versenyvizsgák útján való betöltését — nem ismert sem papi uralmat, sem öröklött nemességet, sem katonai rendet és az állam vezetését a vizsgák hosszú láncolatán át megrostált és kiválogatott szellemi arisztokráciára, vagy ha úgy tetszik, szellemi demokráciára, a mandarinokra bízta. És bámulatós módon a szegény földműves fiából lett mandarin, amint az aranygomb felkerült a süvegére, a nép éppen olyan tisztelettel és megbecsüléssel vette körül, mint egy született főnemest — pedig nem születése, csupán tudása és szorgalma révén került a társai fölé. Ez viszont kétségkívül a kínai nép mély lelki műveltségét bizonyítja.

Kína a legtisztább és legeredetibb demokráciát adta a világnak és evvel a demokráciával ma is megközelíthetetlenül áll az összes nemzetek előtt. A mandarinjelölt, amint utolsó vizsgáját letette, azonnal a társadalom élére, a négy elismert csoport — tudósok, földművesek, kézművesek, kereskedők — elsejébe került. A vizsgarendszerrel Kína leghathatósabb módját adta a törekvés buzdításának és az érdem jutalmazásának. A mandarin tudta, hogy ő a nemzet hivatott vezetője, ő az, akire a császár az ország kormányzását, a nép nevelését és a seregek vezetését bízta. És ők adták a kínai irodalom 90 százalékát. Talán az egyetlen ország volt a történelemben, ahol a vagyon nem emelhetette tulajdonosát a hatalom polcára, ahol a császár sem adományozhatott magas hivatalokat kegyenceinek, és ahol a tömeg szeszélye nem ültethetett méltatlan demagógokat a hatalomba. Ennek a rendszernek köszönhető, hogy nem alakult ki kasztrendszer, sem pedig rendiség és egészen századunkig (1911) nem volt társadalmi forradalom. A köznép pedig mindig meggyőződésében gyökeredző tisztelettel és elismeréssel nézett fel a hivatali hatalom képviselőire.

2. Történet.

A kínai közszolgálat eredete az ősi mondák tanítása volt: *Kü hien jin meng* — alkalmazd a tehetségest, léptesd elő az érdemest. Ebből a tételből fejlődött ki a vizsgarendszer, mint a tehetség és érdemesség megállapításának legalkalmasabb módja. Az ősi idők legendás nagy császájáról *Shun*-ról, aki kb. 2200 évvel élt időszámításunk előtt, feljegyezték, hogy háromévenként vizsgáztatta a tisztviselőit és három vizsga után vagy előléptette, vagy elbocsátotta őket. Sajnos, e vizsgákról adatok nincsenek.

Ezer évvel később, a *Chou* dinasztia uralkodásának kezdetén (Kr. e. 1122) a kormányzat már rendszeresen vizsgáztatja a jelölteket és a tisztviselőket. Minden jelöltnek bizonyosságot kellett tennie az öt művészet: zene, ijjászat, lovaglás, írástudás és számtan terén való jártasságáról, nemkülönben alaposan kellett ismernie a közélet és a társadalmi élet minden szokását és szertartását. Az utóbbi tudomány, mint a hatodik művészet volt ismeretes. Ez a

„hat művészet” — *li, yo, shay, yu, shu, su* — tartalmazta azoknak a koroknak irodalmi és tudományos műveltségét.

Egy újabb ezer év eltelte után a *Han* dinasztia korában (Kr. e. 206—Kr. u. 200) a vizsgák tárgyai lényegesen megszaporodnak. Ebben az időben *Konfucse* tanai már elterjedtek Kinában, és ennek megfelelően szigorú erkölcsi követelményeket is támasztottak a jelöltekkel szemben. A tartományok kormányzói most már csak olyan jelölteket küldhettek a fővárosba, akikben a „*hiao*” és a „*lien*”, vagyis a fiúi kegyesség és az erkölcsi sérthetlenség — a köz szempontjából két fontos erény — maradéktalanul felfalálható. Bölezen tekintették a kínaiak a családi és társadalmi kötelességek hív teljesítését a tiszta közélet legbiztosabb zálogául. Ezek a „*hiao-lien*” kegyes fiak és hű alattvalók, akiknek erkölcsi rátermettségét már előzőleg alaposan megvizsgálták, az elkövetkezendő vizsgákon szellemi képességeikről tettek tanuságot. A vizsga két részből állott. Egy elméleti részből, ahol a jelöltek a már említett „hat művészet” ismeretéről kellett tanuságot tennie, és a gyakorlati részből, ahol az „öt tudományból”: polgári jog, honvédelem, földművelésügy, pénzügy és földrajz vizsgáztott.

Átlépve egy újabb ezredévet a *Tang* (618—917) és *Sung* (960—1280) dinasztiákhoz érkezünk. Ismét lényegesen magasabb irodalmi követelményeket látunk és ebben a korban találkoznak először a pályázóknak három, a tisztviselőknek pedig kilenc fokozatba való beosztásával. Ez a beosztási rendszer lényegében a legújabb időkig fennmaradt.

5. A vizsgarendszer a császárság utolsó korszakában.

Elérkezve a negyedik ezredévhez, a *Ming* (1368—1644) és *Ching* (*Manchu*; 1644—1912) dinasztiák korához, azt látjuk, hogy a *Shun* császár által bevezetett egyszerű vizsgákból négy évezred alatt kolosszális rendszer fejlődött ki. Még ebben a korszakban is megtalálhatjuk az évezredek előtt kialakult jellemző sajátosságokat — a „hat művészetet”, az „öt tudományt” és a „három fokozatot” — mint a fokozatos fejlődés nyomait. A „hat művészet” azonban ebben a korban már távolról sem az, ami volt, ezekben az elkorcsosult időkben a késői időnek nem kell dalt énekelnie, majd ijával lóra pattannia, hogy bebizonyítsa rátermettségét — elég, ha tanulmányt ír a zenéről, ijjászatról és lovaglásról.

Ezekben az időkben már egészen más dolog mandarinnak lenni, mint régen volt. A pályázók millióival versenyezve, csak úgy számíthat sikerre, ha egész életét rég eltemetett ködös hagyományok szakadatlan tanulásának szenteli.

Lássuk már most, hogyan folytak le a vizsgák.

a. Előkészítő vizsga.

A vizsgák hosszú láncolatában az első lépés az ifjak részére a *Tung Shih*, az előkészítő vizsga volt. Ezt a vizsgát a kerületek fővárosaiban a kerületi előljárók tartották. A sikeres pályázók névsorát a kerület közoktatásügyi tisztviselőjének adták át, aki azt a tartományi tanfelügyelőhöz továbbította.

A pályázókat a bevezető vizsga letétele előtt „*Tsun Hsin*”-nek az „ígéret emberének”, a vizsga letétele után pedig „*T'ung Sheng*”-nek, „tanulónak” nevezték.

A vizsga előtt öt jelöltnek felelősséget kellett vállalni a csoport tagjainak magaviseletéért. Egy ugyanabból a kerületből való tanárnak, a *Lin Sheng*-nek pedig igazolnia kellett a jelöltek személyazonosságát és családi adatait. Voltak ugyanis bizonyos vizsgából kizáró okok. Így pl. színész vagy prostituált fia nem vehetett részt a vizsgákon, ugyancsak nem vizsgálhatótt „éveki”, aki valamelyik szülőjét gyászolta.

Az előkészítő vizsga négy vagy öt részből állott és 12 napig tartott. Az első részben egy tanulmányt és egy költeményt kellett írni és csak azok jutottak tovább a többi vizsgáig, akik már itt megfelelő képességet árultak el. A második rész ismét egy tanulmány és egy költemény megírásából állott, a harmadik részben pedig két tanulmányt és két költeményt kellett írni. Az utolsó részben a kínai klasszikusok egyszerűbb magyarázatát kívánták.

b. Bevezető vizsga.

Ezután következett a bevezető vizsga, amelynek sikeres letétele már a mandarin rend legalsó fokozatának elnyerését jelentette. A bevezető vizsgákat a tartományi tanfelügyelő tartotta, aki köteles volt e célból két évenként bejárni a tartományt. A vizsgát a kerületi fővárosokban bonyolították le. Két részből állott és több napig tartott. Átlag kétezer jelentkezője volt egy-egy ilyen vizsgának, kor szerint megoszolva „a bájos ifjúkortól a 70 telet látott tiszteletreméltó nagyatyáig”.

A jelölteket egy teljes napra bezárták a szűk és igen kényelmetlen cellájukba. Itt kellett a vizsga első részében egy költeményt és egy vagy két tanulmányt megírniok a tanfelügyelő által adott tételről. Sokan már a vizsga első részében elhullottak, főleg a verselés szabályainak megsértése vagy egyes szavak helytelen használata miatti, de lehetett még ezer más ok is. Ennél a vizsgánál már alapos és pontos tudást követeltek.

A második részben ugyanazokat a tételeket kapták a jelöltek, annak bizonyításául, hogy az első vizsgán nem történt csalás. Ezenkívül száz vagy kétszáz mondást kellett idézni a *Sheng Yu Kuang Hsun* — vagyis az „erköcsi intelmek szent könyvéből.” A vizsga után a jelöltek hazautaztak és várták a bizonyítványt, amely őket az érdemlistán elfoglalt helyükről értesítette.

A tanfelügyelő, tisztviselői segítségével néhány nap alatt felülvizsgálta a dolgozatokat és kiválasztott huszegynehányat, amelyek szépírás, az előadásmód bája, és a klasszikusok ismerete szempontjából kiemelkedtek és ezeket képesítette. Akik ezt a vizsgát sikerrel letették, elnyerték a mandarin rend legalsóbb fokozatát és az evvel járó címet: „*Hsin Tsai*”, azaz „bimbózó tehetség.”

A sikeres vizsgázó tehát nem kapott semmiféle anyagi jutalmat vagy hivatalt, csupán egy címet, amelyet azonban megfelelő jutalomnak tartott évek türelmes munkájáért.

Ez a cím azonban már nagy társadalmi tekintélyt jelentett és viselőjét azonnal a köznép fölé emelte. Tagja lett az ország vezető

osztályának, részt vett a helyi közügyek intézésében, mentesült a testi fenytés és adófizetés alól s ki volt véve a kerületi hatóságok igazságszolgáltatási jogköréből.

c. Tartományi vizsga.

Amit eddig láttunk, csak első állomásai voltak a küzdelmes pályának. Három év megfeszített munkája várt most a jelöltre, hogy a tartományi vizsgára jelentkezhessek és a következő fokozatért versenyezzen. A jelöltek életkora ezen a vizsgán átlag 30 évtől az emberi kor végső határáig terjedt.

A tartományi vizsgákat három évenként tartották, valamint egy-egy örvendéses esemény, pl. egy herceg születése, jubileum stb. alkalmából. A vizsgát, amely három részből állott, a Pekingből erre a célra leküldött vizsgáztatók tartották. Az első részben a pályázóknak három tanulmányt kellett írniok, egyet *Konfucse* „Szemelvényei”-ből, egyet az „Értelem taná”-ról, és egyet *Mencius* munkáiról — továbbá egy költeményt 8 versszakkal soronként öt szóval. A második részben öt tanulmányt kellett írni az öt klasszikusról, a harmadik részben ugyancsak öt tanulmányt a kormányzás művészetéről.

A konfucesei szemelvények és a klasszikusok amúgy is túlságosan távol esnek tőlünk, ezért csak a harmadik részt, a kormányzás művészetének vizsgáját nézzük meg részletesebben. Ez a vizsga öt tárgyat ölel fel és pedig: kritika, történelem, földművelésügy, honvédelem és pénzügy. Minden tárgyból kb. húsz kérdést adnak. Az alábbiakban egy-egy vizsgakérdést adunk mind az öt tárgyból *Tung Chih* császár korából (1862—1875.).

1. Kritika. Miben különböznek egymástól *Wang* és *Ching* iskolái a Változások Könyve értelmezését és bírálatát illetően?

2. Történelem. A nagy történész, *Sze Ma Tsien*, azt állítja, hogy olyan történelmi anyagot gyűjtött, amelyet más írók elhanyagoltak. Honnan merítette ő az értesüléseit?

3. Földművelésügy. A legrégebb időkől fogva nagy gondot fordítottak a földművelés javítására. Ismertesse, hogy a különböző dinasztiák milyen intézkedéseket tettek és milyen rendszereket használtak ezen a téren?

4. Honvédelem. A háború tudománya, *Hwang Te* alatt kezdődött. Ezóta az idő óta a különböző dinasztiák különböző rendszereket fogadtak el a hadsereg szervezésére és a szükséges költségek fedezésére vonatkozóan. Ismertesse röviden ezeket a rendszereket.

5. Pénzügy. Ismertesse a különböző dinasztiák alatt forgalomban volt pénzeket és fejtse ki, hogy a *Sung* dinasztia pénze hogyan viszonylik napjaink papírpénzéhez.

A tételek, mint látjuk, mindenestre alkalmasak voltak arra, hogy a jelöltek olvasottságát és tudását megállapíthassák. A szépírást ennél a vizsgánál nem vették figyelembe, mivel a dolgozókat egy hivatalnok lemásolta és a másolt példány került a bírálókhoz, nehogy a személyazonosságot az írásból megállapíthassák.

Az egyes vizsgák három napig tartottak. A vizsga előtti napon mindegyik pályázót külön-külön bezárták a cellájába és a vizsga végéig ott maradt. Egy ilyen cella 1.70 m hosszú és 1.10 m széles volt. Három napi tartózkodásra tehát nem éppen kényelmes.

Mielőtt azonban a pályázókat bezárnák cellájukba, át kellett esni a vizsga megnyitásának ünnepélyes szertartásán. Felolvasták a pályázók névsorát, azután megmotozták őket, nincs-e náluk

valami tiltott segédeszköz. A fővizsgáztató felhívta a szellemeket, hogy büntessék meg a pályázókat, ha okot adnak rá: *You chou ti pao chou, yu yuan ti pao yuan*. És amint a fővizsgáztató e szavakat kiáltotta, megdördültek az ágyúk, a vizsga megkezdődött.

Átlag kb. 12 ezer pályázó vett részt a vizsgákon és ezeknek csak századrésze tette azt le eredményesen. Érthető tehát, milyen nagy dicsőség volt a győztesek között lenni. Még most sem kaptak azonban hivatalt vagy díjat, ellenben megszerezték a „*Chu Yen*“, „haladó tudós“ címet. Ezt a címet ünnepélyesen a kormányzó adta át a császár nevében.

A vizsgák után a kormányzó saját palotájában ünnepélyes vacsorát adott a „haladó tudósok“ tiszteletére, ahol átadta a hivatalos öltönyt, süveget és a süvegre végre felkerült az olyan régen várt „aranygomb“. Ezenkívül kaptak husz ezüst tael-t arra a célra, hogy családi házuk elé két árbócot állítsanak és egy táblát a kapu fölé, amely büszkén hirdeti mindenkinek, hogy ez a család egy vizsgadíjnyertes férfiút adott.

d) Nemzeti vizsga.

A *Chu Yen* cím büszke viselői a tartományi vizsgát követő év tavaszán találkoztak ismét, ezúttal Pekingben, hogy összemérik erejüket a birodalom minden tartományából összeseregülő tudósokkal a nemzeti vizsgán. Aki ezt a vizsgát letette, azelőtt már nyitva állott az út a legmagasabb hivatalokig. A sikeres vizsgázókból lettek miniszterek, tartományi kormányzók, az államtanács tagjai és a császári udvar történetírói vagy költői. A pályázók útiköltségét a tartományi pénztár fizette, egyrészt a tudományok iránt érzett tiszteletből, másrészt pedig, mivel minden tartomány vagy kerület büszke volt arra, hogy egy fiát a nagy vizsgára Pekingbe küldheti. A költségeket ezüstben fizették és ez az összeg egy taeltől husz taelig változott. Csak Yuan tartomány volt kivétel, ahol a jelölt egy lovat kapott és három ezüst taelt.

A nemzeti vizsgáknak átlag 300 résztvevője volt. A vizsga két részből állott: a fővárosi vizsgából és a palotai vizsgából.

A fővárosi vizsga hasonló volt a tartományi vizsgához, amennyiben ez is három részből állott és nagyjából hasonló tételek szerepeltek.

A palotai vizsgának már két egészen különleges körülmény adott jelentőséget: a vizsga helye és a fővizsgáztató személye.

A palotai vizsgát rendszerint a fővárosi vizsga után egy hónappal tartották. A vizsga egy részből állott és egy korszerű politikai vagy gazdasági problémát — mint például gyarmatosítás, csatornázás, közoktatás, rablók megfékezése stb. — kellett megoldani. Amint a neve is mutatja, ezeket a vizsgákat a császári palotában tartották és a fővizsgáztató maga a császár volt, aki személyesen osztotta ki a tételeket, amelyeket előzőleg maga is átvizsgált. A császárnak a birodalom 14 főtisztviselője segédkezett. A segédvizsgáztatók kiválasztották azokat a dolgozatokat, amelyek a legmélyebben szántó filozófiai, politikai és történelmi tudást mutatták, a legemelkedettebb stílusuk és a lelegegánsabb

kézírásuk volt. Ezek közül a dolgozatok közül a tíz-tizenkét legjobbat a császár elé terjesztették, aki azokat vörös tollal jelölte. A dolgozatok szerencsés írói ezzel a vörös tollvonással mandarinná léptek elő.

Ezenfelül a császár egy pontot tett az általa legjobbnak ítélt dolgozatra. Az a jelölt pedig, aki ezt a pontot kapta, lett a birodalom „minta tudósa” — *Chuang Yuan*. Ez volt a legnagyobb kitüntetés, amely földi halandót a mennyei birodalomban érhetett. Mivel a palotavizsgák három évenként ismétlődtek, a birodalomnak minden harmadik évben új mintatudósa volt. Tartományok, városok, akiknek szülőtte részt vett a vizsgán, izgatottan várták az eredményt, amely ha kedvező volt, oly sok dicsőséget árasztott rájuk. Álljon itt egy kortárs, dr. W. A. P. Martin amerikai misszionárius leírása, aki a múlt század második felében élt Kinában. Ez az idézet, mely szemtanútól származik, legjobban adhat fogalmat arról, hogy mit jelentett ez az esemény Kinában.

„Tartományok versenyezték a büszke díjért, és a győztes szülővárosa örökre beírta nevét a történelembe. Gyors hírnökök viszik a dicsőséges hírt és a nép szíve újjong örömeiben. Láttuk, amint a hírnök betért egy szerény kunyhóba és a büszkén lobogó zászló kíséretében trombitaharsogás közepette adta tudtúl a megriadt családnak, hogy egyet az ő kónaik közül a császár, mint az év legjobbját, kitüntetett. Oly nagy volt a megbecsülés, amellyel a nép a családot körülvette, hogy az anyát felkérték, keresse fel a város hat kapuját s hintsen mindegyik elé egy maroknyi rizst, hogy az egész város lakossága részesüljön az ő házában nagy szerencséjében.”

Lássuk most már, tulajdonképpen mi az a tudomány, amit a mandarinoktól megköveteltek, amiből nekik vizsgáznia kellett. Ismertetni fogjuk ebből a célból a *Ching (Manchu)* dinasztia uralkodóinak a palotavizsgán feladott tételeit. Ezekből a tételekből sok értékes adatot kapunk és fogalmat nyerünk a különböző korok legégetőbb problémáiról, életfelfogásáról, gondolkodásmódjáról, kormányzási elveiről és általában a korszellem fejlődéséről.

Először néhány szót a vizsgán használt ívekről. A *Ching* dinasztia első másfél évszázadában (1644—1795) minden vizsgárat tizenkét tiszta ívet és tizenhét függőlegesen vonalozott ívet tartalmazott. Az ívek nagysága 49,5x14 cm volt. A következő száz évben minden vizsgárat négy tiszta és tizenhat függőlegesen vonalozott 44x9 cm-es ívet tartalmazott.

Ezek a részletek jelentéktelennek látszanak nekünk, de fontosak voltak a jelölteknek. Mint már említettük, a vizsgafülkék rendkívül szűkek voltak, az időtartam korlátozva volt és a szépíráásra, valamint külső formára is ügyelniük kellett. Így pl. minden íven hat vonal volt, s minden vonalra huszonnégy írásjelet kellett írni úgy azonban, hogy az ív felső részén még két írásjelnek való rész üresen maradjon minden sorban.

Lássuk most már a tételeket. Ezek egyrészt visszatükrözik az egyes császárok egyéniségét és hajlamait, másrészt az egyes korok problémáit is.

Az első *Manchu* császár, Kína meghódítója, *Shun Chih* (1644—1661) arra kívánt feleletet kapni, hogyan lehet legázni és megszervezni a kínai birodalmat. Ezért határozott és gyakorlatias tételeket adott. Kína kiemelkedő tudósai azonban nem törték magukat az után, hogy egy barbár hódító előtt vizsgázzanak, s így a feleletek rövidék, egyszerűek és gyengék voltak. Az egyik tételben a jelölteknek a következő három feladatot kellett megoldani.

1. Hogyan lehet a legtehetségesebb férfiakat a közszolgálat részére megszerezni? 2. Hogyan lehet a közéleti romlottságot kiküszöbölni? 3. Hogyan lehet a hadjáratokhoz szükséges költségeket előteremteni?

Egy másik tételben a pályázóknak megoldást kellett javasolni a kínaiak és a manchuk közötti együttműködésre vonatkozóan, valamint, hogy milyen

módon lehet a nép megéihetését javítani és milyen rendszabályokat kell alkalmazni a makaes lázadókkal szemben.

K'ang Hsi uralma alatt (1661—1725) a kérdések egyre terjedelmesebbek lesznek, némelyik hatszáz szóból áll. A különböző háborúk után — *K'ang Hsi* kiterjesztette a kínai birodalom uralmát Mongóliára, Tibetre és Turkesztánra — a mandarinjelölteknek a birodalmi egység létrehozásával kapcsolatos problémákat kellett kidolgozni. Így tételei között szerepelnek, mint megoldandó feladatok, a gondolkodás egysége, az állandó királyság politikai bölcselete, és alapvető feltételek a társadalmi együttérzés létrehozására.

Yung Cheng császár (1725—1755) uralmát viszont rendkívül mély szociális érzék jellemezte. Ennek megfelelően a dolgozatok nagy gondot fordítanak a jótékonyásra, a rabszolgaság eltörlésére és a nép segítészére. *Chien Lung* császár (1756—1795) szerette az irodalmat, romantikus hajlamú és fényűző volt. Az ő nevéhez fűződik a kínai irodalom legnagyobb alkotása, a *Szu K'u Ch'uan Shu*, vagyis a Négy Palota Enciklopédiája. Rendkívül sok tudományos munkát adott ki az ő uralma alatt, amely a *Manchu* dinasztia dicsőségének és nagyságának csúcsponjtát jelentette. A vizsgákon mélyeszántó tanulmányokat írtak a racionalizmusról, a lélekről, az emberi természetről, az enciklopédia értékéről és hasonló témákról, sőt maga a kínai írás is „kövér, gazdag, folyékony és meglegedett” formát vett fel.

Amidőn azonban az ötödik *Manchu* uralkodóhoz, *Chia Ching-hez* (1796—1820) érkezünk, erős visszahatást látunk a fényűzés és hízélgés ellen. Hozzájárul az elégedetlenséghez, hogy lázadások és természeti csapások gyengítik a birodalmat és minden rossz betetőzéséül Anglia kezd kopogtatni Kína kapuján. Uralkodása alatt a figyelem főleg a vizsgarendszer purifikálása, a büntetőtörvénykönyv módosítása és néphadsereg szervezése felé fordul.

A következő császár *Tao Kuang* (1821—1850) uralma alatt zajlott le az ópium-háború és Taiping lázadás. Kezdetben császári büszkeségből a tételekben nem történik említés a szerencsétlen kimenetelű háborúról és az egyoldalú békediktátumokról, 1848-ban azonban a császár már tanulmányokat kíván a határok betelepítésének módjáról, és az ősi katonai rendszerekről.

A bel- és külpolitikai viszonyok végzetes képet mutattak, amikor *Hsien Feng* császár 1851-ben elfoglalta trónját. A Taiping seregek 15 tartományban városok százait pusztították el, a brit és francia seregek pedig 1860-ban megsarcolták Pekinget és leégették többek között a páratlan Nyári Palotát. A tételek ebben az időben az ősi katonai tudományokra vonatkoztak. Egy kérdés nem kevesebbet kívánt, mint hogy hogyan lehet átalakítani egy régi vitorlás hajót modern hadihajóvá.

Amikor a két utolsó császárhoz, *Tung Chih-hez* (1862—1875) és *Kuang Hsu-hoz* (1875—1912) érkezünk, nagy változást látunk a gondolkodásmódban és kérdésekben. A legégetőbb és leggyakrabban tárgyaltatott probléma volt az idegen rendszerek elfogadása és bevezetése. Egy tehetséges jelölt azt ajánlotta, hogy mérgegyógyítására mérget kell használni és ezért nemcsak a külföldi rendszerek és gépek bevezetését, hanem a külföldi politikai elméletek átvételét is ajánlja. Végül is *Kuang Hsu* császár 1905-ben a vizsgákat eltörlölte, azonban néhány év múlva a köztársasági Kína ismét életre hívta.

4. A jelenlegi rendszer.

Mielőtt a jelenlegi vizsgarendszer ismertetésére térnénk át, néhány szót kell mondani a kínai alkotmányról. A kínai alkotmányt a *Kuomintang* legutóbb 1928-ban reformálta. Ebben az alkotmányban az európai rendszerekkel ellentétben, ahol három hatalmat találunk — öt hatalom van és pedig: a végrehajtó *yuan*, a törvényhozó *yuan*, a bírói *yuan*, a vizsga *yuan* és az ellenőrző

yuan. Mint látjuk, az első három azonos az európai alkotmányjogi rendszerrel, míg az utóbbi kettő *dr. Sun Yat Sen*-nek, a *Kuomintang* néhai elnökének, a kínai köztársaság atyjának alkotása.

Az alkotmány alaptörvénye szerint a vizsga yuan intézi a vizsgaügyeket és megállapítja a közszolgálat előfeltételeit, az ellenőrző yuan pedig, mint legfőbb ellenőrző szerv, a vádhatóság és a számvevőszék szerepét tölti be.

Dr. Sun Yat Sen egyik beszédében 1921-ben a következőképpen jellemezte a vizsgarendszert:

„Az államnak minden egyes munkása köteles mindenekelőtt letenni bizonyos vizsgákat... Ezért a vizsga yuan nagyon fontos és lényeges láncszem az állami gépezetben. Enélkül a láncszem nélkül olyan az, mintha vezető nélkül volna. Csakis ezzel a rendszerrel tehetünk szert jó tisztviselőkre. Erre a rendszerre tért át Anglia meglehetősen régen és Amerika húsz-harminc év előtt. Tőlünk kölcsönözték a rendszert. A mi rendszerünk a legjobb a világon és immár minden ország ezt használja.

Amikor 1912-ben Nankingban voltam, kértem az ideiglenes nemzetgyűlést, fogadja el az öthatalmi alkotmányra vonatkozó tervezetemet. Javaslatom azonban elbukott, mert egyesek személyi törekvéseit meghusítottá volna. Az öthatalmi alkotmány — saját munkám gyümölcse — egy nagy gépezet, ha pedig egy országot kormányozni akarunk, olyan gépezetre van szükségünk, amelyet képesek vagyunk ellenőrizni.”

A vizsga yuan. Az alkotmány szerint a vizsga yuan bonyolítja le a vizsgákat és megállapítja a közszolgálat előfeltételeit. Kimondja továbbá az alkotmány, hogy köztisztviselőket csak a törvényben megállapított vizsga letétele után lehet kinevezni.

Ennek megfelelően a vizsga yuannak két szerve van és pedig: 1. a *Kao Hsuan Wei Yuan Hui*, vagy közszolgálati vizsgabizottság, amely a vizsgákkal kapcsolatos ügyeket intézi, továbbá 2. a *Ch'uen Hsu Pu*, vagy személyzeti osztály, amely felülvizsgálja és feljegyzi a közigazgatási tisztviselők kinevezését, áthelyezését, előléptetését és elbocsátását, továbbá nyilvántartja a levizsgázott jelöltek, őrizi a minősítéseket, kitiüntetések adományoz, megállapítja a nyugdíjakat és jutalmakat, ellenőrzi a nevelésügyet és végül figyelemmel kíséri a tisztviselők anyagi helyzetét.

Az újabb vizsgarendszer azonban természetesen lényegesen különbözik a régi vizsgáktól. Régebben a klasszikusok és a történelem ismerete volt a legfontosabb, és szép tanulmányokat kellett írni elvont kérdésekről, tekintet nélkül arra, hogy a jelölt milyen munkakört fog majd ellátni hivatali pályáján. Ma a vizsgák tárgyai szakok szerint különböznek.

Az 1935. évi közszolgálati törvény szerint a közszolgálati vizsga három részből áll: általános vizsgából, középfokú vizsgából és szakvizsgából. Az első kettő lehet rendes vizsga, amelyet két évenként tartanak és rendkívüli vizsga, amelyet az egyes hivatalok különös szüksége esetén tartanak.

A legnagyobb különbség a klasszikus vagy irodalmi vizsgák és a jelenlegi közszolgálati vizsgák között abban mutatkozik, hogy a jelöltektől most bizonyos fizikai, erkölcsi és társadalmi előfeltételeket is megkívánnak. A közszolgálatra pályázónak ma jó egészséggel kell bírnia, megbízható állampolgárnak kell lennie; nem lehet köztisztviselő, akit megfosztottak állampolgári jogai-

nak gyakorlásától, aki vesztegetett, hűtlenül kezelt közpénzeket és ópiumot vagy bármilyen más bódító szert szív.

Az általános vizsgára való pályázás előfeltétele a nyilvános középiskola, vagy a közoktatásügyi miniszter által elismert magánközépiskola elvégzése, vagy az ennek megfelelő képzettség igazolása, vagy pedig közszolgálatban szerződéses tisztviselői minőségben eltöltött három évi szolgálat. A középfokú vizsgára bocsátás előfeltétele a közoktatásügyi miniszter által elismert kínai vagy külföldi kollégium, vagy műszaki iskola elvégzése, vagy ennek megfelelő képzettség igazolása, vagy a közszolgálati vizsgabiztos által elismert megfelelő szaktudás, végül a közszolgálatban a kinevezett tisztviselői rangfokozatban teljesített három évi szolgálat. A szakvizsga előfeltétele a két előző vizsga letétele.

Akar a jelöltek, akár a vizsgáztatók részéről történhető esetleges szabálytalanság vagy vesztegetések megakadályozása céljából az ellenőrző yuan felügyelőket küld ki, akik a vizsgát és az azzal kapcsolatos minden eljárást ellenőrzik.

Minden vizsga három részből áll: selejtező, rendes és szóbeli vizsgából.

A kínai évkönyv 1937-es kötete szerint a vizsga yuan 1931. és 1933. között 31 vizsgát tartott. Ezekből 22 általános, 6 középfokú és 3 szakvizsga volt. A vizsgák eredménye alapján 2338 jelöltet képesítettek, akiknek csaknem mindegyike kinevezést is nyert megfelelő állásokra a központi vagy helyi közigazgatásban.

5. A rendszer hatásai.

Lássuk már most, mit nyújtott ez a vizsgarendszer és milyen hatásai voltak a kínai államéletre?

Elsősorban biztonsági szelep a politikai kilengések megakadályozása céljából. Karriert biztosít azoknak a törekvő szellemeknek, amelyek másképp esetleg szélsőséges vagy forradalmi tevékenységet fejtenének ki. Amíg a demokráciában a becsvágyó ember a népnek, a monarchiában pedig az uralkodónak hizeleg, Kinában törtetés, hizelgés és politikai agitáció helyett csendes tanulással tölti az idejét. Tudja, hogyha valóban nagyra van hivatva, szellemi képességeit leggyorsabban és legbiztosabban a vizsgákon érvényesítheti és tudása útát nyit neki az érvényesülés felé. Természetesen így is voltak Kinában zavargások, de ezek sokkal számosabbak lettek volna a vizsgarendszer nélkül.

A vizsgarendszer kitünő ellenszernek bizonyult az önkényuralom ellen. Enélkül csakúgy, mint más monarchiákban, valószínűleg Kinában is kialakult volna egy öröklött nemesség, amely a magasabb hivatalokat fiai részére követelte volna, az alsóbb hivatalok pedig a császári kegyencek zsákmányai lettek volna. Kinában ez nem következett be. „Tsiang siang pun vu chung” — mondja a régi tanítás — a tábornok és a miniszterelnök nem születik a hivatalba. (Egy magyar államférfiú ebben a kérdésben másként vélekedett, mondván, hogy akinek az Isten hivatalt adott, észt is adott hozzá. Vajjon kinek van igaza?)

Ezenfelül állandó kapcsolatot biztosít a nép és a művelt osztály között és az utóbbit természetesen konzervatívvá teszi, mivel a vizsgarendszerben saját helyzetét látja biztosítva. De ugyanakkor kapcsolatot biztosít a kormányzat és a nép között is. A mandarinok, akik a népből származnak, megértik a tömeg érzelmeit és kívánságait. Népies elem kerül a kormányzatba és közigazgatásba, amire mindkettőnek nagy szüksége van.

Természetesen voltak a rendszerek hibái is. Így elsősorban a vizsgaanyag rendkívüli elvontsága. A vizsga csaknem kizárólag a klasszikusokra és a történelmi hagyományokra volt alapozva. Valószínű, hogy a mandarinok, akik egy élet energiáját szentelték a tanulásnak, a modern tudományok terén is éppoly kiválólt alkothattak volna, mint bármely más nemzet fiai.

Annak megvilágítására, hogy a tétélek mennyire elszakadtak az élettől, álljon itt példaképpen néhány kérdés a császárság utolsó korszakából.

A lövegek használata a *Chon* dinasztia korában (Kr. e. 1100) kezdődött. Melyik könyvben találkozunk először az ágyú szóval?

Kanungtu védelme volt-e az ágyú használatának első történelmi feljegyzése?

*Kublai kán*ról írták, hogy újfajta ágyúkat szerzett be. Kítől szerezte azokat?

A *Sung* dinasztia (960—1280) többfajta kiságyút használt. Mi volt ezeknek az előnye?

Amikor a *Ming* dinasztia meghódította Kokinkinát ott egy újfajta ágyút zsákmányolt, amelyet aranyfegyvernek neveztek. Honnan származott ez az ágyú?

A tananyag elvont voltaához még hozzá kell venni a rengeteg szigorú szabályt, előírást, egyes szavak használatának és sokszor a véleménynyilvánításnak tilalmát, felmerül a kérdés, hogy a sok tanulás és munka után tulajdonképpen volt-e lehetősége az egyéni géniusz megnyilatkozásának? Sajnos, sok esetben a forma fontosabb volt a lényegnél.

Mint annyi más jó rendszerrel, a kínai vizsgarendszerrel is visszaéltek. Egyrészt a tehetős rétegnek a hírnév, tekintély és kiváltságok után való vágya, másrészt pedig a kormányzat mind jobban fokozódó pénzzavarai — főleg az európai hatalmakkal vívott háborúk után — megindította a korrupciót. Pénzért adtak vizsgabizonyítványokat. A *Manchuk* császári kodexében olvashatjuk, hogy pl. 1869-ben 1810 tartományi vizsgabizonyítvány közül 182-öt pénzért adtak ki. 1865-ban pedig *Pei Ching*-et, a pekingi vizsgatanács elnökét három szabálytalan vizsgabizonyítvány kiadása miatt halálra ítélték.

Ilyen volt nagy vonásokban a kínai vizsgarendszer. Hibái ellenére is el kell ismerni, hogy egészen egyedülállót nyújtott az államélet állandósága és a legtisztább demokrácia érvényesülése szempontjából és ami a legfontosabb, Kinát szellemi egységbe forrasztotta.

VECSEKLŐY JÓZSEF.

KÖNYVSZEMLE.

Dr. Johannes Weidemann: *Führertum in der Verwaltung.*

Berlin, 1936. Spaeth u. Linde, Schriften des Reichsverbandes deutscher Verwaltungs-Akademien, Heft 1.

Az új német államjogi — sőt világnézeti — gondolkodásmódnak egyik alappillére a vezéri elv. Ennek a sokrétű elvnek a közigazgatásban való alkalmazhatóságát és alkalmazásának gyakorlati módját kívánja megvilágítani Halle a S. főpolgármesterének, Johannes Weidemannak a „Vezéri elv a közigazgatásban” címmel tartott előadása.

A német nép — az új felfogás szerint — nem „egyenlő” egyének tömege, hanem az egy fajból származó, de a természettől tehetségekkel különböző mértékben megáldott egyedek gazdagon tagozott szervezete. Az új német birodalom népiállam (Volkstaat), alapja, tartalma és célja a nép. A népi gondolat határozza meg a tisztviselők állását a német államban. A jó tisztviselőt annak a gondolatnak kell vezetnie, hogy a közigazgatás, az állam van a nép érdekében és nem megfordítva; a tisztviselő az állam szolgálatával a nép szolgálatára szentelje magát. Ez a gondolat óvja meg a közigazgatást attól, hogy az élettől idegen bürokráciává fajuljon, a szó rossz értelmében.

A közigazgatás feladatkörében jelentős rész jut a vezéri feladatokra. Az engedelmességi kötelem, amely az alárendelt tisztviselőt előljárójához fűzi, nem zárja ki ezt, hiszen az alárendelt szerv feltétlen, mondhatni vak engedelmessége — ami különben a végrehajtó tisztviselő szempontjából a legegyszerűbb és a legkényelmesebb —, aránylag ritka és az alárendelt szerv az esetek legnagyobb részében a maga elhatározására van utalva. A német közigazgatásnak általános törekvése, hogy az alárendelt szervek, különösképp a helyi hatóságok hatáskörét növelje. Ez a törekvés nemcsak ezeknek a szerveknek a felelősségtudatát fokozza, hanem azt is eléri, hogy az élethez közelálló szervek helyesebb, a való helyzetnek megfelelőbb döntéseket hoznak, mint az íróasztalnál, iratok alapján határozó felsőbb hatóságok.

Természetes, hogy a technikai feladatokat ellátó közigazgatási ágazatok (posta, társadalombiztosítás, stb.) területén a vezéri gondolat kevésbé érvényesül, annál inkább előtérbe lép azonban az általános igazgatás, különösen a községi igazgatás körében. A felső hatóságnak itt fontos feladata, hogy felügyeleti jogának gyakorlásával a községi igazgatás elhatározókéességét ne csökkentse és módját adja, hogy a helyi hatóság örömmel vállalja a reá háruló felelősséget. A német községi rendtartás megalkotása már e szellemben történt és a helyi hatóságok hatáskörének jelentős bővítése, valamint a hatáskörök éles elhatárolása megvetette

az alapját a vezéri gondolat minél szélesebb körű érvényesülésének, s a német községi igazgatás az arra alkalmas egyéneknek mintegy vezéri iskolául szolgál.

A községi rendtartás szelleme mutatja a jövő útját: mindehni, ahol a közigazgatás funkcionális feladatai túlsúlyban vannak az institutionális feladatokkal szemben, az eldöntésre váró esetek minél nagyobb részét kell az alárendelt szervek felelős döntésére bízni. Az, hogy a döntést nem testületi, hanem egyéni szervek hozzák, természetes. Ez azonban még nem a vezéri gondolat érvényesülése, csak avval távolról rokon szervezés-technikai megoldás, amely a felelősség fokozásával csak elősegíti, de nem biztosítja a vezéri elv érvényesülését. A kollegiális rendszerrel való szakítás egymagában elégtelen arra, hogy a közigazgatás belső megújódását meghozza. Ehhez még a „vezéri elv”-nek hangoztatása is kevés, a közigazgatás alapos reformja a vezéri gondolat tényleges érvényesülésén fordul, ami pedig a technikai előfeltételek megteremtése után elsősorban a vezéri feladatkört betöltő tisztviselők egyéniségétől függ.

Melyik tisztviselő alkalmas vezéri feladatkör betöltésére? A német tisztviselői kar hagyományos jótulajdonságai a képzettség, kötelességtudás, szorgalom és lelkiismeretesség, ehhez még nem elegendők. A vezéri személyiség legfontosabb ismertetői a hűség, — éspedig hűség mind a feljebbvalók, mind pedig az alárendeltek, a vezér kísérete (*Gefolgschaft*) iránt —, a felelősségvállalás (*Verantwortungsfreudigkeit*) és a tetterő, amely nem várja meg azt, amíg a feladatok megoldása alól nem lehet kitérni, hanem maga keresi meg, mely feladatok várnak még megoldásra. Ehhez a három ismertetőhöz még igen sok egyéb tulajdonság is megkívántatik: bátorság, igazságérzet, önuralom, élettapasztalat, megfelelően alkalmazotti szigorúság és enyhe bánásmód, átfogó, kicsinyességekben el nem akadó gondolkozás, több képesség, mint tudás, érzék a kistisztviselők munkája iránt, stb.

Az előadás érdekes javaslattal zárul: a vezérszükséglet kielégítésére *közigazgatási vezéri iskola* felállítását tervezi — hasonlóan a vezérkari szolgálatra törekvők számára a katonaságnál létesített hadiakadémiához. A vezérkari iskolák feladata több és más lenne, mint a közigazgatási akadémiák hivatása, ide csak a kevés kiválasztott jutna s az iskolákban, melyet az előadó internátusszerűen, hosszabb tanfolyamokkal képzel el, alkalmuk lenne vezéri tulajdonságaikat kifejleszteni és tudásban, világnézetben egyikép előkészülni a betöltendő feladatok megoldására.

Benárd Aurél.

TUDOMÁNY ÉS ÉLET.

Az új horvát állam szervezete.

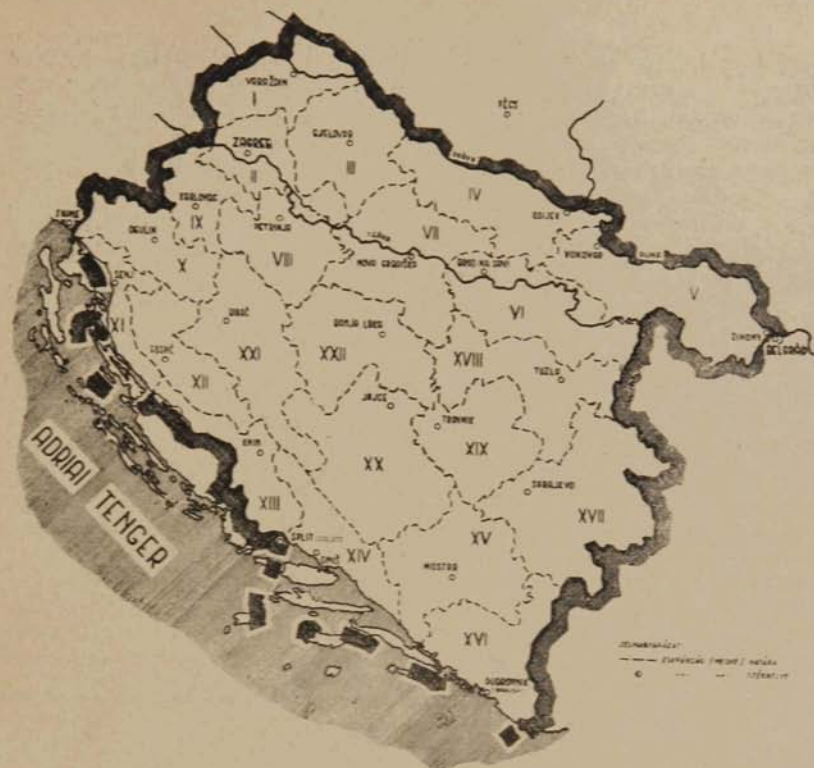
1. A Független Horvát Állam (*Nezavisna Država Hrvatska*) — ahogyan Horvátországot ma hivatalosan nevezik — külső és belső

harcok és az államépítés gondterhes napjai közepette nemrégén ülte meg önálló államiségának féléves fordulóját. Félesztendő az államéletben nem számottevő idő, sőt talán csak múló perceknek számít, mégis ennyi idő alatt egy ex nunc alakuló állam szervezeteinek alapvonalai rendszerint kibontakoznak.

Az elmúlt félév alatt a Független Horvát Állam szervezetéről nem sokat hallottunk. Legfeljebb abból a tényből, hogy az állam vezetői Zvonimir király ősi koronáját az olasz uralkodócsalád egyik tagjának ajánlották fel, következtethetjük, hogy a horvát nemzet a *monarchikus államforma* mellett döntött. A királyi trón felajánlásának kétségkívül jelentős, de alkotmányjogi szempontból többé-kevésbé mellékes tényét azonban semmi olyan jogi jelentőségű lépés nem követte, amiből kétségkívül megállapíthatnánk, hogy a horvátok új állama a királyság államformáját veszi fel. Sőt a horvát nemzet vezérének mai jogállását nehéz lesz a király jogállásával összeegyeztetni. Az usztasa-mozgalom vezetője ugyanis — szemben az olasz Capo del Governo-val — nem kormányfő (*predsjednik vlade*), hanem államfő (*Poglavnik*), s így tisztét a királyi trón betöltése esetén vagy meg kell szüntetni, vagy a király és a kormányelnök jogállása közé kell beiktatni, amire eddig csak a román alkotmány legújabb fejlődésének esetében találunk példát. Mihály király ugyanis trónra lépése után az államfői jogok legnagyobb részét Antonescu tábornokra ruházta, aki ma a királyi alkotmányjogi tisztének fenntartása mellett a román állam teljhatalmú vezetője (*Conducator*).

Többet tudunk a Független Horvát Állam *kormányformájáról*. A Poglavnik nemcsak a végrehajtói hatalmat, hanem a törvényhozó hatalmat is saját személyében gyakorolja, minélfogva éppen olyan személyes kormányzás ez, mint a német kormányzati forma, de nagyon közel áll az olaszhoz is.

2. A végrehajtó hatalmat a Poglavnik az államkormány (*državna vlada*) útján gyakorolja. Az államkormány a kormányelnökből, a kormányalelnökből és a miniszterekből áll. A kormányelnököt, az alelnököt és a minisztereket — az utóbbiakat a kormányelnök ellenjegyzése mellett — az államfő nevezi ki és menti fel. Az államkormány tagjai az államfőnek politikai és jogi felelőséggel tartoznak. Az államfő a kormány tagjait nemcsak felmentheti, hanem vád alá is helyezheti. A jogi felelősség kiterjed minden olyan esetre, amikor a kormány tagja hivatalos minőségben törvényt sért. Büntetőjogi felelőséjük nemcsak szolgálatuk tartama alatt, hanem annak megszűntétől számított 10 évig áll fenn. Magán- (vagyon) jogi felelőséjük pedig nemcsak az állam, hanem a magánszemélyek irányában is érvényesül. Sőt az utóbbi esetben a kormány tagjai egyetemlegesen felelnek. A büntetőjogi felelősségrevonás olyan esetben is bekövetkezhetik, amikor a kormány tagja a büntetőtörvényekben körül nem írt, de a jogrendet sértő cselekményt követ el. A büntetés ilyenkor öt évig terjedhető szabadságvesztésben áll. Az alkotmányjogi bíróság szerepét a zágrábi hétszemélyes tábla tölti be. Szomorú tapasztalatok indokol-

Közigazgatási beosztás.

Zsupánság.	Székhely.	Zsupánság.	Székhely.
I. Zagorje	Varaždin	XII. Lika i Gačka	Gospić
II. Prigorje	Zagreb	XIII. Bribir i Sidraga	Knin
III. Bilogora	Bjelovar	XIV. Cetina	Omiš
IV. Baranja	Ošijek	XV. Hum	Mostar
V. Vuka	Vukovar	XVI. Dubrava	Dubrovnik
VI. Posavje	Brod na Savi	XVII. Vrhbosna	Sarajevo
VII. Livac i Zapolje	Nova Gradiška	XVIII. Usora i Soli	Tuzla
VIII. Goza	Petrinja	XIX. Lašva i Glaz	Travnik
IX. Pokupje	Karlovac	XX. Pliva i Rama	Iajce
X. Modrus	Ogulin	XXI. Krbava i Psat	Binač
XI. Vinodol i Podgorje	Senj	XXII. Sana i Luka	Banja Luka

Területe cca. 115,135 km² Népessége 7.080.029 lélek. Ebből: horvát 5.200.000 szerb 1.548.000, német 145.000, magyar 70.000.

Megjegyzés: A térkép a magyarok által megszállt és a magyar közigazgatásba tartozó Muraközt beveszi a horvát országterületbe. Split-et (Spalato) mint az olaszokkal közösen közigazgatott területet tünteti fel. 1941-ben az egész tengerpartot, Dalmácia felét, olaszok szállták meg. Különös, hogy a volt Verőceze megyének (székhelye Eszék), Baranja nevet adtak, számíthattak esetleg a baranyai háromszögre? A térkép eredetije az egyetlen, amely az új Horvátországról hozzánk került, ezért a fenti megjegyzésekkel kell kísérnünk.

hatják a közéleti tisztesség biztosításának azt a módját, hogy a kormány tagjai hivatalba lépésük alkalmával saját maguk és családtagjaik vagyoni állapotát igazolni kötelesek. Ugyancsak hivatalba lépésük alkalmával esküvel fogadják, hogy szolgálatuk tartama alatt magángazdasági tevékenységet folytatni nem fognak.

Az államkormány feje a kormányelnök, aki a kormány egy-egy egyes működéséről gondoskodik. Tárcája irányítja a statisztikai és hírszolgálatot. Idetartozik még az állami propaganda és a legfőbb állami számvevői szolgálat ellátása is.

A kormányalelnök a kormányelnök helyettesítésén kívül azokat a feladatokat végzi, amelyeket az államfő, vagy a kormányelnök tárcájára ruháznak.

A külügyminiszter, a horvát honvédelemügyi miniszter, az igazság- és vallásügyi miniszter, a befolygminiszter, az államkincstárnak nevezett pénzügyminiszterium élén álló miniszter, a közlekedés- és közmunkaügyi miniszter, a közoktatásügyi miniszter, a közegészségügyi miniszter, a parasztagdálkodásügyi miniszter, az ipar-, gyáripar és kereskedelemügyi miniszter, valamint az erdészeti- és bányauygi miniszter tárcájának hatásköre nagyban-egészben ugyanaz, mint bármelyik más állam hasonló elnevezés alatt működő miniszteriumának ügyköre. Feladatörük pontos felsorolását az államkormányról szóló törvényrendeletnek cikkünkben mellékelt fordítása tartalmazza.

Külön kell megemlíteni a testületgyi miniszteriumot (*ministarstva udružbe*) amelynek a köztetületek alapítását, a munkaközvetítést, a munkaviszonyok rendezését, a békéltetést és általában a szociális gondoskodást felelő hatásköre arra enged következtetni, hogy a korporatív szervezkedés terén az olasz korporációk miniszteriumához hasonló szerepet fog betölteni. A fasiszta államszervezet felépítése során ugyanis a korporációk miniszteriuma már abban az időben működött, amikor a szindikális szervezkedés még gyermekeipökben járt s a korporációk felállítására csak kormányprogram volt, sőt kezdetben feladata éppen az volt, hogy a szindikális-korporatív szervezet felépítését irányítsa.

A miniszteriumok élén a miniszter (*ministar*) áll, akit munkájában segédminiszteri minőségben (*pomoćnika ministra*), vagy anélkül, az államtitkár (*državni tajnik*) támogat. A miniszterek, segédminiszterek és államtitkárok politikai természetű megbízatásokat töltenek be. A miniszterialis státus legmagasabbrangú tisztviselője — csak úgy, mint Olaszországban a direttore generale — a főosztályvezető (*odjelni predstojnik*).

Különleges horvát közigazgatási intézmény az államigazgatóság (*državno ravnateljstvo*), mely meghatározott és különlegesen fontos közigazgatási feladat megoldása végett az államfő által szervezett, közjogi és magánjogi jogiszemélyiséggel felruházott, a miniszteriumoktól független és közvetlenül a kormányelnöknek alárendelt államszerv. Élén az államigazgató (*državni ravnatelj*) áll, akit a kormányelnök előterjesztésére az államfő nevez ki. Az államigazgatóság hatáskörét az államfő a szervezés alkalmával szabályozza. Az államigazgatóság saját hatáskörében, az érdekelt miniszterekkel egyetértőleg, rendeleteket adhat ki.

Jelentős szerepe van a kormánynak a közigazgatási szervezet kiépítése terén. Az államkormány szervezetéről és hatásköréről szóló törvényrendelet szerint ugyanis az alsóbb közigazgatási hatóságok és hivatalok, valamint a közigazgatási feladatokat végző különböző közintézmények szervezése az egyes miniszteri tárcák

feladata, amiből azt a következtetést vonhatjuk, hogy a horvát államszervezet kiépítése felülről lefelé haladva történik. Alátámasztja ezt az a körülmény is, hogy az általános közigazgatásnak ma még — legalább tudomásunk szerint — csak a középfokú szervei épültek ki, míg az alsófokú közigazgatási hatóságok a délszláv állam felbomlása után, a helyi szükségleteknek megfelelően kialakult ideiglenes szervek útján működnek.

A középfokú közigazgatási hatóságok a nagyzsúpánságok (*velika župana*). A nagyzsúpánság meghatározott területre kiterjedő hatáskörű állami hatóság. Minden város és község valamelyik nagyzsúpánshoz tartozik, kivéve a fővárost, mely közvetlenül a kormánynak alárendelt közigazgatási egység. A nagyzsúpánság általános hatáskörű másodfokú hatóság, mely végső fokon határoz minden olyan közigazgatási ügyben, amelyben az első fórum a szolgabíróság, a városi előjáróság, vagy a rendőrhatalóság volt. A Független Horvát Állam tehát már megvalósította az egyfokú fellebbezést.

A nagyzsúpánság polgári közigazgatását a főzsúpán (*veliki župan*) vezeti, akit az államfő nevez ki. A kormányhatalom képviselője, állása politikai, felelőssége a miniszteri felelősséggel egyezik meg. Helyettese az alsózsúpán (*podžupan*), aki — az első vicereffetto-hoz hasonlóan — élethivatalos és szakképzett tisztviselő.

5. A törvényhozó hatalmat a Poglavnik egyelőre törvényrendeletre (*zakonska odredba*) kibocsátása útján gyakorolja. Az úgynevezett törvényhozó bizottságnak (*zakonodavnoj poijerenstvoj*) az államszervezetbe való beállítása azonban arra mutat, hogy a törvényhozás szerepét ez a szerv fogja betölteni.

A törvényhozó bizottság az államkormány kebelén belül működő különálló szerv. Élén az elnök áll, aki miniszteri rangot visel.

A törvényhozó bizottság feladata a törvények alkotása, magyarázata és kihirdetése. A bizottság állítja össze a törvények és rendeletek táráit.

A törvényhozó bizottság intézménye ismét a fasiszta államszervezet hatására mutat. Minden valószínűség szerint a törvényhozásnak az olasz fasiszták és korporációk kamarájához hasonló technikai szerve lesz, mely működését a végrehajtó hatalom fejének irányítása alatt fejtí ki. A horvát törvényhozó bizottságnak az államkormány kebelébe sorozása újabb bizonyítéka annak, hogy a horvát állam a liberális parlamentarizmusnak még a látszatát is kerüli. A törvényhozó bizottság ugyanis az államnak épen olyan szerve, mint a végrehajtás funkciója körül kikristályosodó egységes állambatalomnak — melyet Olaszországban kormányzó hatalomnak (*potere governativo*) neveznek — jogszabályalkotó, végrehajtó vagy bírói funkciót végző többi szerve.

A horvát államfejlődésről közölt szemelvények korántsem mutatnak valami határozott irányú és tervszerű államépítésre, aminek oka az lehet, hogy az új állam külső és belső megszilárdítása a vezető horvát köröktől önmagában is rendkívüli erőfeszítéseket kíván. Mégis a Független Horvát Állam a XX. évszázadi államnak több olyan termékeny gondolatát tette magáévá, aminek alapján jövő fejlődése elé érdeklődéssel tekinthetünk.

Karay Kálmán.

A horvátországi német iskolatörvény.

A horvát államfő szeptember 20-án aláírta a horvátországi német népcsoportokra vonatkozó iskolatörvényt. Alapelv az, hogy minden német gyermek csakis német iskolát látogathat. A törvény szerint minden húsz iskolaköteles német gyermek számára iskolát kell felállítani, tíz iskolaköteles számára pótiskolát, tízen aluli német iskolaköteles számára pedig ú. n. iskolatámpontokat kell létesíteni. A német elemi, közép- és szakiskolák a közoktatásügyi minisztérium német iskolaügyi osztálya alatt állnak. Az osztály vezetőjét a kultuszminiszter a népcsoport vezetőjének az előterjesztése alapján nevezi ki. Az elemi iskola harmadik osztályától kezdve kötelező tantárgy a horvát nyelv, a horvát irodalom és földrajz. A hivatalos nyelv a német iskolák és a minisztérium német osztálya, valamint a német községek között a német nyelv. A közoktatásügyi minisztérium költségvetésében külön tétellel szerepel a német iskolaügy.

A németlakta területen legalább minden 8 km-es körzetben kell egy német iskolának lenni. A német gyermekekre vonatkozóan az iskolakötelezettség a 6—14. életévig tart, szemben a horvátok 7—14. évig tartó iskolakötelezettségével. Ennek megfelelően a német iskola nyolc osztályos lesz, a horvát elemi iskola pedig csak hat osztályos. A német népcsoport vezetőségének joga van előterjesztést tenni a közoktatásügyi minisztérium német osztályvezetőjének, továbbá a német tanítóknak a kinevezésére és az iskolák megnyitására. Míg megfelelő számú német tanerő nem áll rendelkezésre, addig nem horvát állampolgárok is taníthatnak a német iskolákban. A német iskolák fenntartásához a horvát állam a horvát és a német iskolaköteles gyermekek arányában annyival járul hozzá, amennyit az illető nagymegve területén a horvát iskolákra költ. A népcsoport azonban a közoktatásügyi minisztérium hozzájárulásával saját költségén további német iskolákat is állíthat fel, illetőleg a meglévőket támogathatja.

Az elemi iskolákon kívül a rendelet két teljes reálgimnáziumot, egy kereskedelmi akadémiát, hat polgári iskolát, két mezőgazdasági iskolát és egy tanítóképző intézetet állít fel a németek számára. A tanerő és épülethiány miatt nem minden iskola nyílik meg ebben az iskolai évben. A közoktatásügyi minisztérium német ügyosztálya mellett német iskolatanácsot állítanak fel, amelynek tagjait a népcsoport vezetőjének az előterjesztésére nevezik ki.

Azokban a községekben, amelyekben német iskola van, megszűnik a községi képviselőlet által kinevezett közös iskolatanács, s helyébe külön német iskolatanács alakul. A német iskolatanács tagjai a tanító, a népcsoport helyi vezetője és a népcsoport helyi vezetője által kinevezett még egy harmadik tag. A német gyermekek beiratása a népi hovatartozás alapján történik minden különösebb alakítás nélkül. A német iskolák tantervét és tankönyveit a német iskolatanács dolgozza ki és a közoktatásügyi miniszter hagyja jóvá.

A KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY
1942. ÉVFOLYAMÁNAK MELLÉKLETEL.

A KÜLFÖLDI JOGFEJLŐDÉS FORRÁSANYAGA.

Törvényrendelet a Független Horvát Állam államkormányáról.

I. RÉSZ.

A kormány összetétele.

1. §.

A Független Horvát Állam államkormányzatát a következők alkotják: a kormányelnök, a kormányalelnök és a miniszterek.

A kormány kebelében mint különálló szerv, a törvényhozási bizottság működik, élén az elnökkel, aki miniszteri rangot visel.

2. §.

A kormányelnököt, a kormányalelnököt és a minisztereket az államfő nevezi ki és bocsátja el. A kinevezésükről, valamint elbocsátásükről szóló rendelkezéseket a kormányelnök ellenjegyzi.

A kormány elnöke, alelnöke és a miniszterek hivatalbalépésük előtt leteszik a törvényben előírt esküt az államfő előtt, s ugyanakkor bemutatják a saját személyükre, valamint családtagjaikra vonatkozó vagyónálapot kimutatását, továbbá az usztasa esküre való hivatkozással olyértelmű nyilatkozatot írnak alá, amely szerint az állam által rájuk bízott szolgálatuk egész tartama alatt nem fognak foglalkozni semminemű más gazdasági ügygel, s hogy nem fognak semmi néven nevezendő tiszteletdíjat, vagy más egyéb javadalmat elfogadni, az állam részéről munkájukért járó fizetésükön kívül.

3. §.

Az államkormány határozatait azokon a gyűléseken hozza meg, ame-

lyeken az államfő, ennek helyettese, vagy a kormányelnök, illetve a kormány alelnöke elnököl.

II. RÉSZ.

Hatáskör.

4. §.

Az államkormány hivatalát a következő szervek útján gyakorolja: kormányelnökség, helyettes kormányelnökség, külügyminisztérium, horvát honvédelemügyi minisztérium, igazság- és vallásügyi minisztérium, belügyminisztérium, államkinestár, közlekedés- és közmunkaügyi minisztérium, közoktatásügyi minisztérium, közegészségügyi minisztérium, parasztgazdaságügyi minisztérium, ipar-, gyáripar- és kereskedelemügyi minisztérium, erdészeti- és bányászati minisztérium és a testületügyi minisztérium.

5. §.

A minisztériumok ügykörébe, mindegyiknek saját hatáskörén belül, külön törvények útján reájuk ruházott alább felsorolt teendők tartoznak: az állami hivatalok, intézmények és vállalatok megszervezése, az államügyek legfőbb vezetése, valamint az állami hivatalok és az azok alá rendelt intézmények és közegek fölött való legfőbb ellenőrzés, törvényjavaslatok és törvényrendeletek előkészítése.

6. §.

Az egyes tárcák hatásköre a következő:

1. Kormányelnökség: a kormány vezetésében és határozataiban az egység és egyenlő irányzat fenntartása; az összes törvénytervezetek bemutatása az államfőnek; mindazon államfői rendelkezések ellenjegyzése, amelyek végrehajtása nem csupán az egyes tárcák hatáskörébe tartozik; az állami statisztika, az állami hírszolgálat, az állami propaganda-ügylek, valamint a honvédelmi minisztériummal karöltve a rádiószolgálat megszervezése; a miniszterelnökségi pénztár kezelése és az állami számvészek.

2. Helyettes kormányelnökség: az államfő, illetve kormányelnök által reá ruházott teendők ellátása. A kormányelnök törvényes helyettesítése.

3. Külügyminisztérium: az állam képviselése külföldön, az állampolgárok és az államhoz tartozók érdekeinek megvédése külföldön, nemzetközi szerződések kötése, a külföldi diplomáciai és konzuli szolgálat irányítása.

4. Horvát honvédelemügyi minisztérium: a néphadsereg megszervezése, vezetése és parancsnoksága a szárazföldi, tengeri és légi erőknél; a katonai kiképzés, a katonai egészségügy, a honvédelem valamennyi tagja fölött a katonai bírászkodás ellátása, a közlekedés, valamint a rádiószolgálat közegéi által elkövetett, hivatalból üldözendő bűntettek elbírálása; a légi szolgálat megszervezése és annak ellenőrzése; a közlekedésügyi minisztériummal együttműködően állami vasútak, utak és kikötők, valamint magánvasútak alapítása és kiépítése, illetve engedélyezése; hozzájárulás posta-, távírda és távbeszélő hivatalok felállításához; együttes eljárás a belügyminisztériummal a közrendet, békét és közbiztonságot érintő kérdésekben, a kormányelnökséggel együttesen pedig a rádiószolgálat megszervezése, s végül a közlekedési és rádiószolgálatban álló személyzet feletti való ellenőrzés ellátása.

5. Igazság- és vallásügyi minisztérium: az igazságszolgáltatás vezetése, beleértve a közigazgatási bíróságot is, a hadbíróságok kivételével; államügyészségek, fegyintézetek, az ügyvédek feletti ellenőrzés gyakorlása, nemzetközi jogsegély, más tárcákra vonatkozó törvényrendeletek tervezeteinek előkészítése, valamennyi felekezet és a lelkeségi helyzetének és jogi viszonyainak rendezése; felekezeti kérdések közjogi rendezése.

6. Belügyminisztérium: gondoskodás a közrendről, a személyi és vagyonbiztonságról, közérkölcseről, az összes belügyi igazgatás, amennyiben az egyes törvényrendeletek útján nem volna más tárcák hatáskörébe utalva; a faji politika, az állampolgárság, államhoz való tartozás, illetőségügy, a polgárság nyilvántartása, ellenőrzés a képek és nyomtatványok, egyesületek, gyűlések és összejövetelek felett; a csendőrség, kivéve annak szervezését, ellenőrzését, kiképzését és vezetését, s végül a törvényhatóságok ellenőrzése.

Ugyancsak a belügyminisztérium hatáskörébe tartoznak mindazon államügyek is, amelyek sem bármiféle törvényes rendelkezés, sem pedig a jogeset hasonlósága folytán nem sorolhatók más tárcák hatáskörébe.

7. Államkincstár: az állami költségvetések és a szárszámadások elkészítése; az állami bevételek és kiadások kezelése; az állami összvagyon nyilvántartása, kezelése azon államvagyonnak, amely törvényes rendelkezések alapján nincs fenntartva más tárcák számára, a pénzügyi ügyei, az állami hitelek, az államjövendelmek kezelése, a közalapok, állambirtokok és vállalatok, az állami egyedűrség, az állami kataszter, a törvényhatósági testületek gazdálkodása feletti ellenőrzés, a sorsjátékok, a horvát állami bank és a pénzügyi gazdálkodás ellenőrzése.

8. Közlekedés- és közmunkaügyi minisztérium: az állami közlekedés; az államvasutak szervezése és vezetése; a tenger- és folyambajozás ellenőrzése; a tengerparti halászat ellenőrzése; a közforgalmat szolgáló vasútak és hajójáratok engedélyezése; a honvédelmi, az ipar-nagyipar- és kereskedelemügyi minisztériumokkal egyetértően; az államvasutak, utak és kikötők alapítása és kiépítése; a magánvasutak alapítása, illetve engedélyezése; a szárazföldi, vízi és légi teher- és személyforgalom ellenőrzése; a honvédelmi minisztériummal egyetértően a posta-, távírda- és távbeszélőforgalom megszervezése, vezetése és kihasználása; a közmunkák; az összes állami utak, épületek, hidak és egyéb építmények kiépítése és fenntartása, a közhasználatra szánt és magánépületek emelésének és fenntartásának, valamint az utak építésének ellenőrzése; vízrajzi, szabályozási, talajjavító vízellátási munkálatok ellenőrzése, azonkívül a vízierők kihasználása.

nálása és azok ellenőrzése; a villamos művek és gőzgép berendezések munkálatainak ellenőrzése; az állami felmérés; a honvédelmi minisztériummal egyetértően az erdőirtás; az önrendelkezési jogú és magánvasutak, valamint folyami és tavi hajózási eszközök építése és kihasználása és részvétel a mezei rendőrségi szolgálatban; az önrendelkezési joggal felruházott testületek nyilvános munkáinak, a magánmérnökök, építésszek és építési vállalkozók működésének ellenőrzése.

9. Közoktatásügyi minisztérium: az oktatás minden ágazata az alsó- és középfokú szakoktatás kivételével, gondoskodás az irodalmi, tudományos és művészeti társulatokról és azok ellenőrzése, ideértve a művelődési intézményeket is; az iskolakönyvek és nyomtatványok, az összes alapítványok ellenőrzése azon minisztériumokkal egyetértően, amelyek hatáskörébe az illető alapítvány tartozik; a hívóvált állami nyomda.

10. Közegészségügyi minisztérium: a közegészségügyi szolgálat megszervezése, a közegészségügy, valamint ezek intézetei és intézményei, továbbá a gyógyforrások és fürdők feletti legfőbb ellenőrzés; a szociális egészségügyek; az orvosi és gyógyszerészeti kamarák, gyógyszertárak, az egészségügyi oktatás ellenőrzése és gondoskodás a közegészségügyi személyzet utánpótlásáról; a nemzet egészségi fejlődése; gondoskodás az egészségügyi törvények és rendeletek végrehajtásáról; ragályos betegségek leküzdése; gyógyszerek készítése, valamint a magánszemélyek által készített gyógyszerek ellenőrzése.

11. Parasztgazdálkodásügyi minisztérium: a földmívelés, állattenyésztés, halászat, baromfitenyésztés; a birtokjogi ügyek; a mezőgazdaság, a növénytermesztés és a baromfitenyésztés minden ágazatának vezetése és előmozdítása; a gazdasági alsó- és középfokú oktatás, a közérdekű mezőgazdasági intézetek és intézmények, a mezőgazdasági hitelek, a mezőgazdasági statisztika; valamennyi hazai állatfaj tenyésztése (szarvasmarha, ló, sertés, juh, kecske és baromfitenyésztés), gyakorlati állattenyésztési állomások; valamennyi hazai állatfaj egészségi kérdései és gyógyítása, az állatkereskedelem és állati termékekkel való üzérkedés ellenőrzése; a földreform, talajjavítás, telepítés, birtoktagosítás, földközösségek, hárszövet-

kezetek és a falusi szövetkezetek és a mezei rendőrség.

12. Ipar-, gyáripar- és kereskedelmiügyi minisztérium: gazdasági politika; ipar és nagyipar, hazai és külkereskedelem; valamennyi gazdasági ágazat előmozdítása; a kis- és nagyipari alsó- és középfokú szakképzés, a nagyipar tulajdonjogi védelme; mértékügy; vámpolitika; esekk- és kliringforgalom az államkincstárral egyetértően; a tőzsdék és biztosító társulatok; turisztika; a parasztgazdálkodási minisztériummal egyetértően; a munkabérek és élelmickek árának megállapítása és ellenőrzése, a honvédelmi, valamint a közlekedés- és közmunkaügyi minisztériummal egyetértően; hajózási vállalatok engedélyezése és azok ellenőrzése, a folyam és tengeri rendőri szolgálat ellenőrzése, s végül valamennyi közlekedési eszköz nyilvántartása és ellenőrzése.

13. Erdészet- és bányügyi minisztérium: az összes állami és mindazon más erdők kezelése, amelyek a törvényes rendelkezések szerint az állam kezelése alá tartoznak; a többi erdők ellenőrzése, azok vezetése és kihasználása; erdősítés, vízmosságok rendezése, vadászat- és erdőrendészet; a bányászati jogok ellenőrzése, állami bányák kezelése és bányászati magánvállalatok és társaságok ellenőrzése; az erdészeti és bányászati alsó és középfokú szakoktatás és a bányarendőrség.

14. Testületügyi minisztérium: valamennyi nyilvános társulat ellenőrzése, új egyesületek alapításának engedélyezése és egyes egyesületek működésének a köz érdekeivel való összhangba hozása; az aggrokról, munkaképtelenekekről és árvákról való gondoskodás, ideértve az emberbaráti társulatokat és intézményeket, valamint a társadalombiztosító intézeteket a közegészségügyi minisztériummal egyetértően, azonkívül a munkaközvetítés, a munkásintézmények működésének ellenőrzése, közvetítés szolgálati és munkaviszonyokban és peres ügyekben; legkisebb bérek és fizetések megállapítása, a drágaság letörése, kivándorlásügy, az ifjúság testnevelése és a sportok.

15. Törvényhozási bizottság: valamennyi törvény és törvényrendelet elkészítése, ellenjegyzése, magyarázata és kihirdetése; egyes rendelkezések, rendeletek és végrehajtási utasítások, előírások és útbaigazítások

miniszterközi összhangba való hozása a fennálló törvények alapján; a *Narodne novine* (hivatalos lap) kiadása, valamint a törvények és rendeletek tárának összeállítása.

III. Rész.

A minisztériumok szervezete.

7. §.

Az államfő intézkedésére az állami közigazgatás egyes ágait össze lehet vonni, s éppen így azokat egyik tárca kebeléből kivonni és egy másik tárca hatáskörébe utalni, avagy új minisztériumot alakítani.

8. §.

Minden miniszter önálló vezetője minisztériumának.

A szükséghez mérten az államfő tárca nélküli minisztereket nevezhet ki különleges rendeltetéssel.

9. §.

Az államfő a maga személye, illetve egyes miniszterek mellé kivételes esetekben és a miniszterelnök előterjesztésére államtitkárokat nevezhet ki, kik rendszeren a segédminiszteri teendőket látják el a kormányzat összes vagy egyes ágazataiban. Az államtitkárokra ruházható egyes főosztályok vezetése az illető osztály vezetője helyett, vagy egyéb ügyek ellátása. Az államtitkárok nem tartoznak a tisztviselő-törvény csoportjaiba.

10. §.

A távollevő minisztert az államfő által a miniszterelnök előterjesztésére kirendelt másik miniszter helyettesíti. Mindaddig, amíg a távollevő miniszter helyére nem rendeltek ki helyettest, annak teendőit rendszeren az az államtitkár látja el, aki egyben segédminiszteri teendőkkel van megbízva, amennyiben ilyen fennáll.

11. §.

Az államkormányzat egyes ágazatai szerint a minisztériumok főosztályokra, ügyosztályokra és alosztályokra oszlanak.

A minisztériumok főosztályokra való beosztása törvényrendelet alapján történik. A főosztályoknak ügyosztályokra és alosztályokra való tagozását, valamint az azokban végzendő munkát az illetékes tárca miniszter írja elő.

A főosztály élén az osztályvezető áll.

A főosztályok vezetői a tisztviselői állományba tartoznak, s őket az illetékes tárca miniszter előterjesztésére az államfő nevezi ki.

Az ügyosztályok és alosztályok vezetőit az illetékes tárca minisztere nevezi ki.

12. §.

Az államügyek helyes, gyors és egyöntetű lebonyolítása érdekében a miniszterelnök az egyes minisztériumok kebelében érvényes munka- és ügybeosztást ír elő.

Saját minisztériumában minden miniszter szaktanácsokat és tanácsadói szerveket alakíthat.

13. §.

A minisztérium valamennyi szolgálati ügyiratát a miniszter, vagy annak nevében az arra felhatalmazott tisztviselő, aláírásával kell ellátni.

IV. Rész.

Az államigazgatóság.

14. §.

A különösen fontos és terjedelmes, az állam és a nemzet érdekeit érintő ügyekben az államfő intézkedésére külön állami igazgatóságok szervezhetők.

Mindenegyik állami igazgatóság élén az állami igazgató áll, akit a miniszterelnök előterjesztésére az államfő nevez ki.

Az államigazgató csak akkor vesz részt a minisztertanácsokon, ha az ő igazgatóságát érdeklő ügyek vannak napirenden, avagy amelyek szoros összefüggésben állanak azzal.

15. §.

Az államigazgatóságok függetlenek bármely minisztériumtól s közvetle-

nül a miniszterelnökségnek vannak alárendelve.

Az államigazgatóságok mind közjogi, mind magánjogi szempontból jogi személyeknek tekintendők.

Minden államigazgatóságnak van saját költségvetése, melynek bevételi tételei között bevétel címén tartozik könyvelni azon összegeket is, amelyeket saját céljaira az állami háztartás terhére utalnak ki számára.

16. §.

Minden egyes államigazgatóság hatáskörét, valamint felhatalmazását az államfő jelöli ki annak megalakítása alkalmával. Ezen felhatalmazás keretein belül az államigazgatóság a miniszterelnökkel egyetértésben kiadhat rendeleteket azon ügyek ellátása céljából, amelyek elvégzésére szervezték.

Az összes állami és törvényhatósági hivatalok tartoznak az államigazgatóságokat működésükben minden tekintetben támogatni.

V. Rész.

A miniszterek, államtitkárok és államigazgatók felelősége.

17. §.

A miniszterek, államtitkárok és az államigazgatók az államfőnek felelősek.

Az államfő hivatalos minőségben elkövetett törvénsértés miatt vád alá helyezheti a minisztereket, államtitkárokat és az államigazgatókat. A hivatalos kötelessége megsértése folytán másoknak okozott károkért a miniszterek, az államtitkárok és államigazgatók az állammal egyetemlegesen felelnek.

18. §.

A miniszterek, az államtitkárok és államigazgatók nemcsak szolgálati idejük folyamán, hanem annak megszűntétől számított tíz év alatt is vád alá helyezhetők.

19. §.

Azon esetekben, amikor a miniszter, az államtitkár és az államigazgató oly büntetendő cselekményekért felel,

amelyek büntetését a fennálló törvények szabják meg, a miniszter, az államtitkár és az államigazgató az azokban meghatározott büntetésekben részesülnek.

Ha azonban a miniszter, az államtitkár és államigazgató oly büntetendő cselekményért felel, amelynek büntetése a fennálló törvényekben nem foglaltatik, 5 évi szabadságvesztéssel büntetettik.

A szabadságvesztésre ítélt miniszter, államtitkár, vagy államigazgató, a büntetés kitöltésétől, vagy elengedésétől számított 10 évi hivatalvesztéssel sújtatik.

20. §.

A jelen törvényrendeletben előírt, s az elkövetett büntetendő cselekmény miatt kimondott büntetőjogi felelősség mellett a miniszter, az államtitkár, államigazgató az államot ért károsodás miatt még polgári per útján is felelős.

21. §.

A miniszterek és államtitkárok felett a fennálló szabályok értelmében a zágrábi hétszemélyes tábla ítélezkedik.

A vádat a zágrábi ügyész képviseli, aki nem állhat el a vádtól.

22. §.

A hétszemélyes tábla ítélete azonnal végrehajtható. Az ítélet végrehajtás céljából a miniszterelnök tudomására hozandó.

IV. Rész.

Átmeneti és záró intézkedések.

25. §.

Amennyiben egyes miniszteriumok felosztása, vagy hatáskörének megállapítása körül viták merülnének fel, a miniszterelnök fog arra intézkedni, melyik miniszterium illetékes a már fennálló törvények, illetve törvényrendelet végrehajtására.

Egyéb esetekben a törvényhozási bizottság elnöke jogosult magyarázatokkal szolgálni a szükséghez mérten.

24. §.

Jelen törvényrendelet a hivatalos Narodne novine lapban való kihirdetésének napján lép életbe, s e naptól számítva az ezzel ellentétes rendelkezések hatályukat veszítik.

A rendelet végrehajtásával a miniszterelnökség bízatik meg.

Zágráb, 1941. június hó 24-én.

Dr. Pavelic Ante s. k.
államfő.

CLXVIII—499—Z. p. — 1941. szám.

Dr. Zanič Milovan s. k.
a törvényhozó bizottság elnöke

Törvényrendelet a nagy zsupánságokról.

1. §.

A nagy zsupánság az államnak meghatározott területén működő állami hatóság.

2. §.

A nagy zsupánságok számát, kiterjedését és székhelyét törvényrendeletek szabályozzák.

3. §.

A nagy zsupánság élén a főzsupán áll.

A főzsupán a kormány bizalmi embere és ő vezeti a nagy zsupánság polgári közigazgatását. A főzsupánt az államfő nevezi ki.

A főzsupán a tisztviselőtörvény által előírt tisztviselőcsoportokon kívül áll, s életkorára nem vonatkoznak a tisztviselőtörvény rendelkezései.

A főzsupán felelőssége megfelel a miniszterek felelősségének.

A főzsupán illetményeit az államfő külön rendelete állapítja meg.

4. §.

A nagy zsupánság mint hatóság jogosult saját hatáskörében, vagy az illetékes minisztérium felhívására, a törvény keretein belül, saját jogterületére érvényes rendeletek és meghagyások kiadására alárendelt közigazgatási hatóságai részére.

5. §.

A nagy zsupánság, mint másodfokú hatóság, végső fokon határoz mindama közigazgatási ügyekben, amelyekben a fennálló törvények értelmében a szolgabírók, kirendeltségek, a városi előjáróságok és a

helyi rendőrhatalóságok döntenek elsőfokon.

Mint elsőfokú hatóság dönt mindazon közigazgatási ügyekben, amelyeket reá, mint elsőfokú hatóságra, külön törvények, vagy törvényrendeletek ruháztak át.

6. §.

A főzsupán a költségvetés keretei között kinevezi és áthelyezi a zsupán belül a nagyzsupánság, a szolgabírók és a községek segédhivatali és szolgaszemélyzetét, valamint az alája rendelt szakigazgatásnak eme személyzetét a IX. csoportig bezáróan. A rendes költségvetés meghozataláig ezt a főzsupán javaslatára az illetékes minisztérium által meghatározandó számszerű állapotnak megfelelő módon fogja eszközölni.

A nagyzsupánság tartozik minden kinevezésről és áthelyezésről az illetékes minisztériumot értesíteni.

7. §.

Zágráb városa nem tartozik a Prigorje nagyzsupánság területéhez, s közvetlenül az állami kormánynak van alárendelve.

8. §.

A főzsupánt valamennyi teendőiben az alzsupán helyettesíti.

Az alzsupánnak jogvégeztséggel, s legalább tíz évi közigazgatási szolgálattal kell bírnia, s a tisztviselőtörvény értelmében a III. csoport 2. fokozatával kezdődően sorolják fizetési osztályba.

9. §.

Az ügyek ellátása céljából a nagy-

zsupánság megfelelő számú szak-
tisztviselő és a szükséges segédse-
mélyzet felett rendelkezik.

10. §.

Az illetékes minisztérium a szak-
igazgatás terén két, vagy több nagy-
zsupánságot összevonhat.

11. §.

A nagyzsupánság szükségleteinek
fedezéséhez szükséges eszközöket az
állami költségvetés irányozza elő.

A rendes költségvetés meghozata-
láig az államkinetár állampénzügyi
osztálya fogja a nagyzsupánság ren-
delkezésére bocsátani a szükséges
pénzügyi eszközöket.

12. §.

Minden nagyzsupánság működésé-
nek kezdő időpontját a hivatalos
„Narodne novine” közlönyben hirde-
tik meg.

15. §.

Mindama közigazgatási ügyek,
amelyek a nagyzsupánságok működésének kezdeti időpontjáig a jelen-

legi másodfokú hatóságoknál megin-
dultak, ezen hatóságoknál végleg el-
intézendők.

14. §.

Ezen törvényrendelet végrehajtásá-
val valamennyi illetékes miniszte-
rium bízatik meg.

A jelen törvényrendelet hivatalos
magyarozatával az államfő alá ren-
delt törvényhozási bizottság elnöke
bízatik meg.

15. §.

A jelen törvényrendelet a hivat-
los „Narodne novine” közlönyben
való kihirdetés napján lép életbe. A
8. §. 2. bekezdésében foglalt rend-
kezés, amennyiben az a jelenlegi köz-
igazgatási szolgálathoz szükséges idő-
re vonatkozik, két éven keresztül nem
fog alkalmaztatni.

Zágráb, 1941 június 10.

Dr. Pavelics Antal s. k.
államfő.

CLIX—545—Z. p—1941. szám.

Dr. Artukovics András s. k.
belügyminiszter.

Törvényrendelet a törvényes rendeletek és egyéb jogszabályok, valamint a hatósági intézkedések elnevezéséről.

1. §.

Rendeleteket kizárólag a Független
Horvát Állam államfője bocsát ki.

A rendeletek a következők:

1. törvényesek, amelyek törvényere-
jűek;

2. általánosak, amelyek közérdekű
kérdések rendezésére szolgálnak, de
nem törvényerejűek;

3. különösek, amelyek a törvény
szerint államfői intézkedést kívánó
külön (egyes) kérdéseket rendeznek.

Az államfő valamennyi törvényren-
deletét az illetékes miniszterek ellen-
jegyzik. Az általános és különös ren-
deleteket, kinevezéseket és azokat a
rendeleteket, amelyeket az államfő
mint a horvát fegyveres erő legfőbb
parancsnoka bocsát ki, nem kell ellen-
jegyezni.

2. §.

A minisztertanács mindazokban a
kérdésekben határoz, amelyek a mi-
nisztertanács ülésain napirendre ke-
rültek, kiadja azokat a határozatokat,
amelyek szabályrendelet erejűek és
természetűek.

3. §.

A miniszter önállóan vagy a többi
miniszterrel egyetértően, vagy több
miniszterrel egyetemben, a fennálló
törvényes rendelkezések alapján ki-
bocsát:

1. végrehajtási utasításokat,
2. szabályzatokat és ügyrendeletet,
3. szabályrendeleteket és

4. kinevezést, előléptetést, áthelye-
zést, nyugdíjazást valamint elbocsá-
tást tartalmazó határozatokat.

Végrehajtási utasítások útján adják

ki azokat a rendelkezéseket, amelyek alapján egyes törvények, illetve törvényrendeletek a gyakorlatban életbe lépnek.

Szabályzatok útján dolgoztatnak fel a végrehajtási utasítások, míg az ügyrend azokat a rendelkezéseket tartalmazza, amelyek alapján az állami intézményeket, hivatalokat, intézeteket és állami vállalatokat felállítják (elnevezik, szervezik), valamint azokat az előírásokat is, amelyek alapján ezek az intézmények teendőiket ellátják.

Szabályrendeleti úton adják ki a törvényes rendelkezéseken alapuló általános szabályokat.

Kinevezési határozatok rendezik az egyes állami alkalmazottak szolgálati viszonyait.

4. §.

Amennyiben egyéb állami közigazgatási hatóságok törvényes rendelkezések alapján általános és kötelező erejű szabályokat bocsátanak ki, ezt hatósági határozatok útján foganatosítják.

Amennyiben a hatóságok egyes esetekben, vagy hasonló esetekben hivatalból bocsátanak ki tilalmakat, vagy felhívásokat, amelyek általánosságban a polgárokat, egyes társaságokat, gyülekezeteket, alárendelt hatóságokat vagy egyes személyeket érintenek, ezt meghagyás útján foganatosítják.

5. §.

Az állami valamint önkormányzati hatóságok és hatósági kirendeltségek elsőfokú intézkedései, amelyek egyes felek kérelmére vagy hivatalból adatként egyes kérdések vagy vitás ügyek elbírálása céljából, döntések nevét viselik. A másodfokon hozott határozatok az intézkedés nevét viselik.

A közigazgatási büntető eljárás során hozott döntéseket büntető döntéseknek, s ugyanezen eljárásban kiadott intézkedéseket büntető intézkedéseknek nevezik.

6. §.

Jelen törvényrendelet a hivatalos lapban (Narodne novine) való megjelenésének napján lép életbe és ugyanazon nap szűnik meg az ezzel ellentétes rendelkezések hatálya is.

Zágráb, 1941. évi október hó 20-án.

A független horvát állam
államfője:

Dr. Pavelić Ante s. k.

CCCLVI—1820—Z—1941. sz.

Az igazság- és vallásügy minisztere:

Dr. Puk Mirkó s. k.

A GÁZ

A HÁZTARTÁS és AZ IPAR

LEGGAZDASÁGOSABB "TÜZELŐANYAGA,"

GYORS, TISZTA és OLCSÓ!

Díjtalan költségvetéssel, felvilágosítással és tanáccsal készséggel szolgálnak a Gázművek Városi Irodái. Központi Városi Iroda: VII. Rákóczi-út 18. Tel: 228-228. Budai Városi Iroda: I. Alagutca 3. Telefon: 150-110. Újpesti kirendeltség: Újpest, Király-u. 1. Telefon: 294-661.

Díjtalan gyakorlati bemutató előadások minden kedden és pénteken délután 5 órakor a VI. Vilmos császár-út 3., I. emelet bemutató és előadó helyiségeiben.

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET KIADVÁNYAI:

	Ára:
1. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálása. 1930. Elfogyott.	
2. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás gazdaságosságának és eredményességének biztosítása. 1931. Elfogyott.	
3a. Hantos Gyula: A magyar közigazgatás területi alapjai. 1931. Elfogyott.	
3b. Hantos Gyula: Administrative boundaries and the rationalisation of the public administration. 1932.	10 P
4. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálásának programja. 1932.	1 ..
5. Mártonffy Károly: A szabatos törvény. 1932.	4 ..
6. Fluck András: A budapesti közhivatali kézbesítő szolgálat. 1932.	2 ..
7. Kiss István: A magyar tanyai közigazgatás. 1932. Elfogyott.	
8. Martonyi János: A közigazgatási bírászkodás és legújabbkori fejlődése. 1932. Elfogyott.	
9. Julier Ferenc: A vezérkarok szervezete és működése. 1932.	1 ..
10. Vitéz Guothfalvy-Dorner Zoltán: A nemzeti gazdasági tanácsok. 1932.	1 ..
11. Magyary Zoltán: The rationalisation of the Hungarian public administration. 1932.	1 ..
12. Magyary Zoltán: Scientific management in public administration. 1933.	2 ..
13. Kodifikációs törekvések. Vladár Gábor, Magyary Zoltán, Mártonffy Károly és Oszwald István tanulmányai. 1933.	2 ..
14. Göbel József: Anyagbeszerzés. 1933.	2 ..
15. Magyary Zoltán: A Magyar Közigazgatástudományi Intézet. 1934.	4 ..
15a. Magyary Zoltán: The Hungarian Institute of Public Administration. 1934.	1 ..
15b. Magyary Zoltán: L'Institut Hongrois des Sciences Administratives. 1934.	1 ..
16. Szöllösv Zoltán: A közegészségügyi törvények egységes szerkezete. 1935.	4 ..
17. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. 1935.	4 ..
18. Kiss István: Csongrád megyei város közigazgatása. 1935.	
19. Alsó László: A községszervezés alapelvei. 1935.	6 ..
20. Mártonffy Károly: A közszolgálat utánpótlása. 2. kiad. 1937.	8 ..
21. Mezőries Iván—Torday Lajos: A magyar közigazgatás szervei 1867—1937. 1937.	8 ..
22. Valló József: Közigazgatási eljárás. 1937.	4 ..
23. Mencezer Károly: A francia és az olasz államtanács szervezete és működése. 1937.	5 ..
24. Drágffy Miklós: Az önkormányzat multja és jelene Franciaországban. 1937.	3 ..
25. Magyary Zoltán: Közigazgatási vezérkar. 1938.	1 ..
26. Vecseklőy József—Horváth Kálmán—Mencezer Károly: Világvárosok közigazgatása. 1938. Elfogyott.	
27. Magyary Zoltán: Bulletin No 1. of the Hungarian Institute of Public Administration, 1934—1938. 1939.	1 ..
28. Drágffy Miklós: A testületi önkormányzat Franciaországban. 1939.	5 ..
29. Martonyi János: A közigazgatás jogszerűsége a mai államban. 1939.	4 ..
30. Magyary Zoltán—Kiss István: A közigazgatás és az emberek. 1939.	20 ..
31. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. II. rész. 1940.	4 ..
32. Valló József: A service public eszméje a mai francia közigazgatási jogban. 1940.	5 ..
33. A szociális vármegye. 1941.	10 ..
34. Valló József: A hatályos jogszabályok összegyűjtése. 1941.	6 ..
35. Nagy Károly: Gazdasági közigazgatás a német nemzeti szocializmus rendszerében. 1941.	6 ..
— A magyar közigazgatás tükré. 1932.	24 ..
— Közigazgatástudomány. Folyóirat. 1938—.	